

Models de polítiques culturals: una aproximació des dels exemples

Alba Colombo

PID_00147961

Universitat Oberta
de Catalunya

www.uoc.edu

Índex

1. Reflexions sobre les polítiques culturals a tall d'introducció	5
1.1. Algunes idees inicials	6
1.2. Les polítiques culturals segons els seus circuits d'intervenció	8
1.3. Les polítiques culturals i les seves formes ideològiques	8
2. L'estat davant la cultura.....	10
2.1. Les etapes de les polítiques culturals	10
2.1.1. La primera etapa: de l'aparició de les polítiques culturals a la democratització cultural	10
2.1.2. Segona etapa: des del Maig del 68 fins a la democràcia cultural	12
2.1.3. La tercera i última etapa: el nou marc global	13
2.2. Models clàssics de política cultural	14
2.3. Models governamentals i territorials	15
2.4. Quadre de polítiques culturals internes i externes d'alguns països europeus	16
3. Alguns exemples de polítiques culturals.....	19
3.1. França o el proteccionisme centralista	19
3.1.1. Els primers passos	19
3.1.2. La creació del primer Ministeri de Cultura	20
3.1.3. De la tradició centralista al compromís amb els territoris	25
3.2. Espanya, entre l'Administració central i les autonomies	26
3.2.1. Els inicis	26
3.2.2. Inici de la nova era: la transició	28
3.2.3. El model actual: entre la tradició i la descentralització	30
3.3. Catalunya, entre la Generalitat i les corporacions locals	36
3.3.1. Els primers passos	37
3.3.2. De la transició a la legislatura actual	38
3.3.3. Accions i estratègies actuals	41
Bibliografia.....	43

1. Reflexions sobre les polítiques culturals a tall d'introducció

La definició d'una política pública sectorial suposa la delimitació d'un àmbit específic d'actuació per part d'un govern, d'unes tasques o objectius i de la implementació d'un sistema coherent i eficaç d'intervenció. Això últim significa la creació d'una administració (capaç de desenvolupar normatives, prestar serveis i fer actuacions) i l'ús de determinats pressupostos. En aquest sentit l'aparició de la política cultural és un fet força recent que no es remunta més enllà dels anys seixanta (Rodríguez Morató, 2001).

Des d'aquest punt de vista, és imprescindible identificar els processos que els estats han anat usant per a delimitar i establir les seves estratègies davant de la cultura. És a dir, la implementació d'administracions, el desenvolupament de normatives, els serveis i les actuacions per a especificar pautes d'actuació en el camp de la cultura en els diferents models d'estat del benestar.

Generalment, les polítiques culturals de cada regió, país o nació es dissenyen i s'apliquen en funció de les necessitats i voluntats de cada territori, societat o govern, com qualsevol altra política pública sectorial. Per tant, les polítiques culturals estan estrictament relacionades amb l'organització i el funcionament del sistema cultural, social i econòmic de cada país regió o localitat. I aquestes promouen la gestió i el proveïment de recursos segons les necessitats i voluntats dels governs o institucions que les dissenyen i les implementen.

D'altra banda, no s'ha de desestimar que el sistema cultural i la cultura es poden entendre des de moltes perspectives diferents i la seva organització també pot generar models d'actuació diferents.

Som davant d'un tipus de política pública sectorial en què podem identificar diferents models i estratègies en funció de les necessitats, voluntats i especificitats de cada govern que les implementa.

L'anàlisi i l'estudi de les polítiques culturals provoquen certs interrogants difícils de resoldre respecte de la seva relació amb les disciplines d'humanitats, la sociologia i la política, de la mateixa manera que en els estudis culturals, ja que aquests tenen una agenda política relacionada amb els moviments socials i els drets del treballador cultural (Miller i Yúdice, 2004). Per tant, els estudis de política cultural es troben a mig camí entre aquestes disciplines.

1.1. Algunes idees inicials

Els estudis de les polítiques culturals constitueixen una ciència que té per objecte l'anàlisi de l'organització de les estructures culturals.

Generalment aquesta organització és entesa com a programes d'intervenció realitzats per l'estat, institucions civils, privades o grups, amb l'objectiu de satisfer les necessitats culturals d'una població i promoure el desenvolupament de les representacions simbòliques.

A partir d'aquestes idees inicials, les polítiques culturals es presenten com un conjunt d'iniciatives adoptades per diferents agents per a promoure la producció, la distribució, la creació, l'ús de la cultura, la preservació i la divulgació de la cultura, i també la coordinació i ordenació de les estructures administratives responsables de la seva aplicació.

S'han identificat diferents tipologies i especificitats d'intervencions possibles, però es poden agrupar en les idees inicials següents:

Les enteses com a normes jurídiques que, en el cas de l'estat, es tracta de procediments tipificats en relació amb altres agents que regeixen la jurisdicció sobre objectes culturals o sobre les relacions entre diferents subjectes.

Les enteses com a intervencions directes per mitjà d'ajuts a l'acció cultural, al procés cultural, als centres o equipaments (Texeira Coelho, 2009).

El concepte de **política cultural** es presenta freqüentment, de manera idealitzada, com un conjunt d'intervencions dels diferents agents en el camp de la cultura, amb l'objectiu d'obtenir un consens per a mantenir un cert ordre social i polític o per a emprendre una transformació social.

De manera paral·lela, s'entén la política cultural, juntament amb la política social, com un dels principals recursos que té l'estat contemporani per a garantir la seva legitimitat com a entitat que es cuida de tothom i que parla en nom de tothom.

Estudis de política cultural

Els estudis de política cultural reben el seu nom durant la dècada de 1970, gràcies a la creació de l'Associació d'Economia Cultural i del Centre d'Estudis Urbans a la Universitat d'Akron. Encara que altres institucions també han treballat en el reconeixement d'aquest camp d'estudi, com l'Institut de Noves Activitats Creatives Interpretatives del Canadà, la Unitat de Política Cultural del Centre John Hopkins, la Coordinació de Centres d'Informació per a les Arts i la Cultura de la Universitat de Columbia, i també les revistes internacionals *Journal of Arts Management, Law and Society*, *Journal of Cultural Economics* i *l'International Journal of Cultural Policy*.

Exemple

Diversos exemples poden il·lustrar aquests planejaments, com la difusió cultural, basada en la idea que hi ha un nucli cultural d'importància superior en una comunitat i d'accessibilitat restringida, que ha de ser compartit amb el màxim nombre de persones, en qualitat de receptors o espectadors. Un altre exemple seria la política generada com a resultat i resposta d'una demanda social. En aquests casos, l'autor de la política cultural no pren la iniciativa, sinó que actua com a resultat de reivindicacions presentades.

Des d'aquesta perspectiva, es pot considerar que la legitimació d'aquestes polítiques es formula per mitjà de quatre paradigmes diferents:

- 1) Es presenten com a derivades d'una lògica del benestar social, acceptant la idea que les pràctiques culturals són un complement de l'ésser humà.
- 2) Des d'un punt de vista intervencionista, accentuant la justificació de les polítiques culturals en la cerca d'un sentit que orienti la dinàmica social.
- 3) La necessitat de tenir un marc ideològic en termes de cultura.
- 4) La necessitat d'una pràctica comunicativa entre l'estat i els seus membres o ciutadans.

En el nou sistema polític de relacions internacionals i processos generats per la globalització, les polítiques culturals es revisen a partir de tres consideracions bàsiques:

- És necessari garantir, no solament l'accés a productes i formes culturals, sinó també garantir al màxim nombre de persones la possibilitat de participar en els processos creatius.
- L'estat ja no té la capacitat d'intervenció en tot el sector cultural, de manera que les empreses privades ocupen un lloc important en el mercat de les indústries culturals.
- Ja no existeix un nucli delimitat que funcioni com a reserva central de valors culturals d'una nació, de manera que l'estat ja no té uns paràmetres clars del que ha de privilegiar, ja que aquests valors es multipliquen en una societat moguda per les tecnologies de la informació i la comunicació.

Tenint en compte les idees exposades i els canvis que s'han plantejat, seguidament s'exposen diferents tipologies de polítiques culturals que, segons Teixeira Coelho (2009), existeixen en funció dels seus circuits d'intervenció i de l'orientació que tenen davant qüestions nacionals i davant diferents formes ideològiques.

1.2. Les polítiques culturals segons els seus circuits d'intervenció

Segons els circuits d'intervenció, les polítiques culturals es poden agrupar en quatre tipologies bàsiques.

1) Les polítiques relatives al mercat cultural

S'ocupen dels ajuts a la producció, distribució i consum de la cultura. També s'inclouen en aquesta tipologia les polítiques relatives a l'actuació de la iniciativa privada, de vegades considerades modalitats a banda perquè es limiten a definir els incentius fiscals, regles de mecenatge o els límits en què es pot donar la intervenció privada. En alguns casos aquestes polítiques, inspirades en la lògica del mercat, es poden entendre com a part de les polítiques de mercat.

Exemple

Exemples d'aquestes polítiques són les mesures de finançament de la producció cinematogràfica, les de suport a la distribució de llibres o les subvencions adreçades a fer accessible al públic l'entrada d'espectacles teatrals o musicals.

2) Les polítiques relatives a la cultura alienes al mercat

S'ocupen de les expressions artístiques que no es plantegen entrar en el mercat cultural, és a dir, es tracta d'expressions culturals no caracteritzades pel seu interès econòmic.

Exemple

Per exemple, grups folklòrics, cultura popular i aficions constitueixen part de l'objecte d'aquestes polítiques, que també comprenen els programes orientats a la defensa, conservació i difusió del patrimoni històric.

3) Les polítiques relatives als usos de la cultura

S'ocupen de crear les condicions perquè la gent gaudeixi plenament de les formes culturals. Aquest tipus de polítiques generen cursos, seminaris, congressos, tallers i activitats que es poden considerar educació no formal i educació informal¹. Aquestes polítiques es poden adreçar tant a les formes culturals que recorren al circuit del mercat com a les no comercials. Els centres d'art i cultura són els espais que afavoreixen aquestes polítiques.

⁽¹⁾Segons la pedagogia del segle XX, es considera educació formal aquella que està reglada i que imparteixen institucions reconegudes oficialment; la no formal és la que imparteixen institucions amb una intencionalitat educativa específica, malgrat que no tenen uns objectius reglats oficialment, i la informal és la que l'individu adquireix a partir de la cultura, l'educació familiar o la influència social.

4) Les polítiques relatives a les institucions organitzadores dels circuits culturals

Són les polítiques que s'adrecen a l'organització administrativa de la cultura i defineixen les estructures de funcionament dels òrgans públics, com secretaries, departaments de cultura, institucions, museus, centres de cultura i centres de recerca, i també la designació dels recursos.

1.3. Les polítiques culturals i les seves formes ideològiques

Segons les formes ideològiques, les polítiques culturals han estat classificades en tres tipus diferents.

1) Les polítiques de dirigisme cultural

Les polítiques de dirigisme cultural, les porten a la pràctica principalment estats forts i partits polítics que exerceixen el poder de manera indiscutible. Promouen una acció cultural a partir de patrons prèviament definits com l'interès pel desenvolupament o per la seguretat nacional. Comprenen subtipus com tradicionalisme patrimonialista i estatisme populista. El primer té com a principals agents **l'estat**, els **partits polítics** i les **institucions civils**. En aquest cas, la cultura derivada del patrimoni considerat autòcton és usada com a espai no conflictiu en què totes les classes socials s'identifiquen. L'estatisme populista es val de l'estat i dels partits polítics per a consolidar el paper central de la cultura considerada popular.

2) Les polítiques de liberalisme cultural

Les polítiques de liberalisme cultural no defensen models únics de representació simbòlica, ni entenen necessàriament que sigui un deure de l'estat promoure la cultura, ni oferir opcions culturals a la població. Aquestes promouen polítiques de mecenatge liberal, amb l'objectiu d'enquadrar la cultura en les lleis de mercat sense tenir cap tipus de preocupació sobre nacionalismes. Es proposa que el suport a la cultura depengui més de la iniciativa privada, o de fundacions privades o semiprivades, en què el poder públic participa poc. Amb freqüència, la cultura és agent de divulgació de productes o d'imatge institucional de patrocinadors.

3) Les polítiques de democratització cultural

Les polítiques de democratització cultural entenen la cultura com una força social d'interès col·lectiu que no pot estar a disposició dels canvis ocasionats pel mercat, de manera que ha de ser ajudada a partir de principis consensuats. Busca crear condicions d'accés igualitari a la cultura per a tots els individus i grups, de la mateixa manera que no privilegia models prèviament determinats. Té els seus principals agents en l'estat i les institucions culturals públiques.

Cada un d'aquests paradigmes té un model diferent de disseny i intervenció que s'ha experimentat en algun país occidental, de manera que al llarg dels punts següents es proposa una mirada introductòria a aquests models.

2. L'estat davant la cultura

En aquest apartat no es pretén fer una revisió bibliogràfica de les diferents teories sobre la relació entre l'estat i la cultura, sinó especificar els models més rellevants que han usat els estats en relació amb la seva posició respecte de la cultura, en societats democràtiques d'algunes nacions europees durant el segle XX fins a l'actualitat.

Per a poder iniciar aquest recorregut, cal revisar els diferents moments i etapes històriques en què l'organització de les societats occidentals contemporànies ha identificat la cultura com un camp d'actuació política.

2.1. Les etapes de les polítiques culturals

Encara és vigent la discussió acadèmica sobre l'evolució dels paràmetres d'intervenció governamental en relació amb la cultura; així mateix, és molt difícil establir consensos acadèmics sobre el tema. Malgrat això, podem presentar una primera aproximació a les tendències generals que han anat experimentant les intervencions en cultura per part dels governs, organitzada per etapes.

Les administracions culturals no van aparèixer del no-res, sinó que en gran part d'Europa estaven vinculades a la tradició intervencionista de caràcter aristocràtic. Des del segle XVII i fins al segle XVIII, en alguns països europeus hi havia actuacions de govern en relació amb la regulació normativa de la vida artística, amb l'acció de mecenatge, amb el foment de les arts i amb la protecció del patrimoni. Malgrat això, només a partir de la contemporaneïtat es poden identificar les primeres etapes de les polítiques culturals.

2.1.1. La primera etapa: de l'aparició de les polítiques culturals a la democratització cultural

La primera etapa s'inicia amb l'aparició de les polítiques culturals a Europa després de la Segona Guerra Mundial, en un moment en què l'estat del benestar va experimentar una expansió sense precedents, en relació amb els seus suposats i camps d'actuació. Durant l'inici d'aquesta primera etapa, el concepte de cultura que estructurava les polítiques públiques era de caràcter liberal i humanístic. Es creia en la necessitat i el dret de beneficiar-se de la cultura, és a dir, accedir-hi. En aquest marc, la cultura es considerava, sota el concepte il·lustrat, associada a la civilització, és a dir, l'alta cultura amb valor de promoció del progrés intel·lectual i espiritual.

Més endavant, en l'Europa continental (amb França com a referent), es desenvolupen polítiques de protecció i prevenció de la creació a partir de la intervenció directa de l'administració. Mentrestant, en el món anglosaxó (amb Anglaterra com a referent) es desenvolupen polítiques públiques relacionades amb l'economia de mercat i l'àmbit privat, per mitjà d'incentius fiscals, filantropia i col·laboracions amb fundacions privades, a través d'un sistema basat en el principi de l'*arm's length*². Però no serà fins als anys seixanta quan apareixerà la consciència i la singularitat de les polítiques culturals, i es donarà pas al reconeixement d'aquestes, les seves tasques, actuacions i estratègies.

⁽²⁾Distància que busca impedir la ingerència governamental en la gestió del suport a les arts i la cultura.

Prenent França com a país de referència, es considera que hi ha un inici clar de les polítiques culturals, durant l'etapa anomenada **Acció Cultural**, impulsada per André Marlaux (Urfalino, 1996). El 1959 es va crear el Ministeri d'Afers Culturals, en què Marlaux va definir la política cultural com un projecte al mateix temps social, estètic i reformista. El seu projecte era posar en contacte directe el ciutadà amb les arts sense intermediació.

A causa d'això, la creació del Ministeri va generar tres punts d'inflexió:

- Un d'**ideològic**, ja que es va crear una comunitat a través de la seva relació amb les arts i la cultura.
- Un d'**artístic**, amb la creació d'un sector artístic professional.
- Un d'**administratiu**, en què s'adjudicava una autonomia pressupostària, la creació d'un aparell administratiu i models d'actuació.

Durant aquella època, va aparèixer l'anomenat *concepte de la democratització cultural*, que pretenia conservar i difondre les formes culturals, és a dir, portar l'"alta cultura" a tots els membres de la societat i donar suport a la creació. Aquest principi va guiar i va legitimar la majoria de les polítiques culturals europees dels estats del benestar després de la Segona Guerra Mundial.

Durant aquest període, la intervenció governamental se centrarà en el foment de la lliure creació artística, l'oferta de qualitat i la protecció del patrimoni. Però la democratització cultural acabarà per promoure un tipus de cultura específica, intentant popularitzar les anomenades *arts erudites* i ampliant el nombre d'espectadors i usuaris.

Aquest planejament es va veure qüestionat per la ruptura que va suposar el **Maig del 68**, en què es va criticar severament l'objectiu bàsic del plantejament de la democratització cultural, l'accés a la cultura per a tothom, qualificant-ho de naïf i d'hipòcrita. Això va comportar l'inevitable fracàs de la democratització cultural.

2.1.2. Segona etapa: des del Maig del 68 fins a la democràcia cultural

La segona etapa s'inicia durant la bretxa que va significar el Maig del 68, en què es va plantejar l'oposició entre creació i creativitat i la jerarquitització entre l'alta cultura i la cultura en un sentit extens i relativista de l'antropologia. Durant aquesta etapa, el concepte de cultura, anteriorment exposat, comença a conviure amb un altre de molt més ampli. Es replanteja l'alta cultura cada vegada menys influent i més aïllada, fet que provoca un desequilibri creixent entre l'oferta institucional i la demanda social.

La cultura i les arts són redefinides com a espai d'experiència subjectiva i de diàleg entre individus, entenent la cultura no com a assoliment individual, sinó com a identitat col·lectiva. En definitiva, es popularitzen els conceptes de base antropològica i sociològica de la cultura, es critica la idea restringida de cultura, es revaloren les seves manifestacions qualificades de populars i s'incorpora la idea de les cultures, en plural.

Aquesta redefinició de la cultura imposa en aquesta època nous reptes a l'acció dels poders públics i a la constitució de la seva legitimitat institucional per a intervenir en aquest àmbit. En aquest context, en què s'incorpora una visió més àmplia de la cultura sense que es reemplaci la vigent, apareixerà el concepte de **democràcia cultural** com a element de l'acció governamental.

La democràcia cultural revisa les jerarquies establertes i revitalitza les formes i identitats socioculturals de diferents grups coexistents.

Així, la política cultural es focalitza a promoure espais de participació i expressió social comunitària, i presta especial atenció als grups més desfavorits. Per tant, la democràcia cultural ja no busca tant ampliar el consumidor, sinó discutir qui controla els mecanismes de producció cultural i facilitar l'accés a aquesta producció.

Aquestes dues lògiques d'intervenció, tant la democratització i la democràcia cultural, van aparèixer i van conviure durant diversos anys al llarg dels anys seixanta i setanta. Són complementàries i no solament consegüents.

Alguns autors consideren que al final d'aquesta etapa, inici dels anys vuitanta, els canvis econòmics i socials van generar el que es denomina *mercantilització de les polítiques públiques*, que va provocar la instrumentalització de la cultura. Encara que en aquest moment hi havia una nímia estructura per a les polítiques culturals, en l'àmbit local els agents culturals necessitaven arguments econòmics, de desenvolupament local, o socials, de cohesió social, per a justificar les seves actuacions. En aquesta situació, és interessant destacar la capacitat dels agents culturals d'arribar a un nivell de visibilitat política més

elevat, que els permet aprofitar i explorar recursos econòmics associats a pressupostos d'altres polítiques públiques sectorials. Aquest procés s'anomena *policy attachment*³.

⁽³⁾És una estratègia que permet, a un sector de polítiques públiques que té un pes en els pressupostos públics relativament baix, poder obtenir recursos d'un altre sector i aconseguir els seus objectius.

2.1.3. La tercera i última etapa: el nou marc global

Durant la tercera etapa, des dels anys vuitanta fins a l'actualitat, la idea de cultura com a dret fonamental que necessita ser garantit pel poder públic ja està molt afeblida davant una cultura cada vegada més consumible. L'art i la cultura s'havien transformat en un producte més que competia pel temps, l'interès i els diners del consumidor, i que per tant hauria de demostrar la seva utilitat social i econòmica.

En aquell moment, les posicions socialdemòcrates europees persistien a entendre les polítiques culturals com a instrument de cohesió social. Així mateix, es va començar a legitimar el concepte d'indústries culturals, en què la intervenció de l'estat es limitaria al suport de les actuacions del mercat.

Des dels anys vuitanta també es comença a dibuixar el que Bianchini (1993) anomena *la política cultural urbana*. Aquesta se centra en la política cultural local que especifica la justificació de l'impacte en altres sectors de la política pública, com en la planificació i l'estratègia urbana, i és gestionada pràcticament pel *policy attachment*. Aquest element perdurarà al llarg dels anys noranta.

Des del canvi de mil·lenni, ens trobem en una situació més complexa, en què la cultura ha expandit indiscriminadament les seves fronteres i a través d'ella es pot intervenir en tota l'esfera social i política. Així doncs, les fronteres definidores de la cultura han integrat sectors que abans no es consideraven com a tals. Com, per exemple, el disseny, les festes tradicionals, les arts plàstiques i les tecnologies de la informació i la comunicació. Això permet que actualment el govern pugui intervenir de manera legítima en tots aquests camps.

Cada vegada més, la política cultural s'enfronta a la qüestió de construcció de ciutadania, sobretot en el context de migracions generat en el marc de la globalització, en què les categories d'individualisme i comunitarisme es mostren caduques i les persones no troben la seva identitat col·lectiva, ni en la sobirania individual ni en la participació política. Davant aquesta situació, les polítiques culturals són necessàries per a millorar la comunicació entre l'estat i els seus ciutadans, i justifiquen la necessitat de recuperar la centralitat de la cultura en l'acció de govern. És a dir, el dilema central de les polítiques públiques actuals és trobar una nova lògica per a la intervenció governamental.

Avui dia, els models nacionals d'etapes anteriors cedeixen pas a una necessitat sorgida en l'àmbit local, que és la suma de molts aspectes com l'adopció d'una perspectiva sistemàtica de la cultura, l'expansió del camp d'intervenció de les polítiques culturals i la voluntat d'acció de govern multinivell de la cultura, entre d'altres. Aquestes necessitats no solament provenen dels actors tradicionals vinculats al finançament governamental de la cultura (com les arts escèniques, les visuals, la música, etc.), sinó sobretot dels que defensen la idea de cultura vinculada a les identitats nacionals. Per tot això, els governs busquen un doble impacte: el desenvolupament de les indústries culturals i alhora un paper especial en la protecció de les tradicions culturals.

2.2. Models clàssics de política cultural

Davant la visió de les diferents etapes que han anat superant i generant les polítiques culturals contemporànies, bàsicament europees, és important identificar i definir el que s'han anomenat *els models clàssics d'intervenció política en cultura*.

En diferents estudis comparatius sobre sistemes de política cultural, com el de Zimemer i Toepler (1996), es distingeixen tres models de polítiques culturals, que corresponen als models d'estat del benestar especificats per Esping Andersen (1990) i que es detallaran més endavant.

1) **El model europeu continental.** Aquest model identifica certs artefactes com a portadors de valor transcendental, vulnerables en la capacitat de continuar essent transcendents en funció del gust i de l'imaginari col·lectiu. L'estat adopta l'actitud de preservar, defensar la creació i el desenvolupament del que es considera d'interès públic i patrimonial. Aquest model de fortes arrels absolutistes està estructurat per una gran arquitectura institucional i administrativa i alhora disposa d'una forta intervenció pública. S'ha exercit en diversos països de l'Europa continental i ha influït en moltes directrius i estratègies polítiques en relació amb la cultura que s'han establert a la Unió Europea.

2) **El model anglosaxó.** Considera el mercat com un sistema que permet identificar i distribuir les preferències públiques respecte de la cultura. Es nega a l'estat cap altre paper que el de funcionari que gestiona la propietat i decideix qui és el propietari de què i quins són els seus drets i deures. El suport tradicional a les institucions ha passat a agents privats i el mercat és el mecanisme de regulació de la vida cultural. Aquest model s'ha exercit bàsicament als països anglosaxons.

3) **El model nòrdic.** Als països nòrdics el substrat absolutista va ser alterat des de mitjan segle XIX a causa del creixement de forts moviments populars i de la llarga i important hegemonia del partit socialdemòcrata. Aquesta situació va provocar la creació d'una estructura institucional molt diferent, amb la proliferació d'organitzacions populars i comunitàries de gran importància política.

L'acció cultural de l'estat va adquirir una gran dimensió i un paper predominant, encara que no va ser normativa ni jerarquitzadora, sinó universalista i igualitària.

Aquests són bàsicament els models clàssics de les polítiques culturals, encara que sovint operen conjuntament i creen un quart model que alguns autors han considerat com a mixt o model mediterrani. En aquest model, la intervenció de l'estat existeix, però fins a cert punt, i és arbitrari, discrecional i particularista. La intervenció estatal no s'estableix a partir d'una política de la seva actuació, de manera que no va associada a un paper legitimador i de lideratge. En aquest model, el tercer sector està profundament relacionat amb l'estat, encara que amb una falta de reglamentació clara.

2.3. Models governamentals i territorials

L'organització de l'acció política cultural està estretament relacionada amb els models d'acció política dels estats. Per estudiar aquest aspecte, seguirem la tipologia dels tres models d'estat del benestar que proposa Esping Andersen (1990).

1) **Liberal:** aquest model es caracteritza perquè posa èmfasi en les responsabilitats individuals davant dels riscos, minimitza l'estat, té un nivell de cooperativisme baix, fomenta el mercat i dóna via lliure al tercer sector.

2) **Socialdemòcrata:** tracta d'efectuar una socialització dels riscos, s'esforça per desmercantilitzar el benestar i abolir la dependència del mercat, potencia l'estat universalista i igualitari i desenvolupa polítiques actives d'ocupació.

3) **Conservador:** es regeix pel corporativisme i la familiarització, és a dir, assigna les responsabilitats i els riscos a la família, en termes d'assistència i subsidiarietat.

Les polítiques públiques sectorials orientades a la cultura representen una adaptació a cada un dels models de l'estat del benestar. Des de la ciència política, s'han generat molts estudis comparats que especifiquen els models d'acció territorial de diferents estats. Enric Fossas (1990) va aplicar aquests models a les polítiques culturals en un estudi comparat entre les regions de diferents estats com Bèlgica, França, Itàlia, Alemanya i Espanya.

Segons l'organització territorial i el repartiment de competències entre els diferents nivells de l'administració, aquest estudi identifica diferents models d'actuació:

- l'autonòmic espanyol
- el federal alemany,
- el regional italià, el comunitari belga i

- l'administratiu francès.

Estudiant el dret constitucional i les estructures administratives, aquest autor conclou que, en general, el repartiment de les competències en cultura no és equitatiu. Aquest fet s'explica en part per l'eclecticitat de les formes de l'organització política descentralitzada, i també per les característiques pròpies del sector cultural, que de vegades és regulat a partir de normes no escrites.

De manera genèrica, la descentralització de les competències permet a les regions crear nous serveis culturals, encara que, generalment, la titularitat dels grans equipaments culturals es manté en l'estat i els poders locals tenen la titularitat de gran part del patrimoni i institucions més petites. Sovint la distribució de les competències entre les diferents administracions acaba de definir la complexitat de la situació.

Per exemple, a la República Federal Alemanya la política cultural depèn dels *länder*⁴ i cada un dels *land* té un Ministeri de les Arts i la Cultura. En canvi, en el sistema francès el Ministeri Nacional de la Cultura es fa responsable, juntament amb més de vint mil institucions i organitzacions privades que reben subvencions públiques, de gran part dels museus, arxius, cinemes, etc. Per la seva banda, la Gran Bretanya ha viscut una descentralització escalonada des de la creació de l'Arts Council, sota la direcció de John Maynard Keynes, fins a la creació el 1960 per part del Govern laborista de les associacions de les arts regionals, fet que va provocar la descentralització de la cultura pública, especialment a Gal·les i Escòcia.

⁽⁴⁾Regió federal autonòmica alemanya. La República Federal Alemanya està composta per 16 *länder*.

A Espanya, per mitjà del marc constitucional de 1978, es dóna una gran empena a l'acció cultural de les comunitats autònomes (CA) i dels municipis. Les CA desenvoluparan polítiques molt actives en l'àmbit del patrimoni i en la construcció d'equipaments emblemàtics.

En les CA que tenen idioma propi, l'acció cultural serà una estratègia essencial per a la recuperació i el desenvolupament de la identitat, molt especialment mitjançant lleis de normalització lingüística. Pel que fa a l'Administració local, generadora del gruix de la despesa cultural de les administracions públiques, té els orígens en els governs locals nascuts de les primeres eleccions democràtiques municipals el 1979, que van apostar per la cultura i la recuperació del carrer com a espai festiu col·lectiu.

2.4. Quadre de polítiques culturals internes i externes d'alguns països europeus

País	Política cultural	Estructura	Objectius	Informacions generals
França				

País	Política cultural	Estructura	Objectius	Informacions generals
	Interna	Ministeri de la Cultura i la Comunicació	Solidaritat nacional, cultura com a factor de cohesió social. Ajuda a la innovació, política centrada en els grans centres culturals nacionals. Execució de les missions fonamentals de l'Estat.	Sectors en què intervé el Ministeri: 34%: conservació i revalorització del patrimoni (a més dels museus i arxius). 28%: arts escèniques i música. 20%: arts visuals (cinema, arts plàstiques i audiovisuals). 18%: programes horitzontals.
	Externa	Ministeri d'Afers Estrangers	Direcció General de Cooperacions Culturals, Científiques i Tècniques. Òrgan que coordina tota l'acció cultural a l'exterior del país. Representa un 35% del pressupost total del Ministeri d'Afers Estrangers.	Sectors que finança: Una xarxa de centres d'ensenyament i oficines universitàries. Una xarxa cultural i lingüística, formada per col·legis, liceus, instituts de cultura, instituts de recerca en ciències humanes i socials, etc. Cooperació cultural lingüística i tècnica, amb més de 12.000 projectes de cooperació en més de 120 països.

País	Política cultural	Estructura	Objectius	Informacions generals
Regne Unit	Interna	Department of Culture, Media and Sports	Disseminar la política governamental Administrar les despeses del pressupost nacional que s'assigna als museus, galeries, Arts Council England, etc. Els museus, les galeries, les biblioteques i l'Arts Council d'Escòcia, Irlanda del Nord i Gal·les depenen dels ministeris que s'ocupen d'aquests territoris.	Les institucions dedicades a les arts com la Tate Gallery, la Galeria Nacional o el Museu Britànic són autònomes i tenen els seus propis patronats, que defineixen la política que cal seguir, nomenen els directors i asseguren que els comptes siguin clars. El sector públic té la responsabilitat de facilitar el desenvolupament de la política cultural per mitjà d'eines fiscals, entre d'altres. Els programes i les orientacions han d'anar a càrrec dels agents culturals.
	Externa	Foreign & Commonwealth Office (FCO)	Allotja tres organismes importants per a les polítiques culturals, entre d'altres: El Consell Britànic: creat el 1934, que s'ocupa de l'educació, la ciència i la cultura britànica a l'exterior i també coordina el British Council. La BBC amb una audiència internacional massiva. Un programa de beques per estudiar al Regne Unit.	Tot això representa una quarta part del pressupost total de l'FCO, que designa un 10% del seu pressupost al British Council i un 12,4% a la BBC World Service.

País	Política cultural	Estructura	Objectius	Informacions generals
Espanya	Interna	Ministeri de Cultura	El reconeixement de la diversitat cultural. L'enfortiment de la cooperació. La consideració de la cultura com a instrument de desenvolupament econòmic i de cohesió social. La creació d'una política de cooperació entre les diferents administracions de l'Estat.	El Ministeri treballa en diferents línies d'actuació dividides en eixos basats en la mateixa administració de l'Estat, els arxius, les arts escèniques i musicals, les biblioteques, el cinema i els audiovisuals, les cooperació cultural, les estadístiques, els museus, el patrimoni històric, la promoció de l'art, la propietat intel·lectual i les diferents publicacions i documentació.

País	Política cultural	Estructura	Objectius	Informacions generals
	Externa	Ministeri d'Afers Estrangers i Cooperació	<p>Entre d'altres, té alguns objectius directament o indirectament relacionats amb la política cultural.</p> <p>Planificar, dirigir, executar i avaluar la política exterior de l'Estat.</p> <p>Concertar i potenciar les relacions d'Espanya amb altres estats i amb les organitzacions internacionals.</p> <p>Fomentar les relacions econòmiques, culturals i científiques d'Espanya.</p> <p>Dirigir la política de cooperació internacional per al desenvolupament.</p> <p>Òrgans de gestió i d'actuació: Direcció General de Comunicació Exterior Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECID) Institut Cervantes Altres institucions: Casa Àrab</p>	<p>El Ministeri d'Afers Estrangers inverteix un 1,67% del seu pressupost en les polítiques culturals exteriors.</p> <p>La multiplicitat d'institucions i agents que intervenen en aquesta estratègia política provoca que de vegades hi hagi una mala coordinació, es generin duplicitats i, en definitiva, hi hagi una baixa eficàcia en la gestió dels projectes i dels seus pressupostos.</p>

País	Política cultural	Estructura	Objectius	Informacions generals
Suècia	Interna	Kulturdepartementet (Ministeri de Cultura)	<p>El Ministeri de Cultura és responsable de cultura, mitjans de comunicació (pel·lícules, difusió, premsa i <i>copyright</i>), esport i també del sector del voluntariat.</p> <p>També té responsabilitat en les loteries d'estat i la regulació del joc de les loteries que executen les organitzacions privades.</p> <p>Els eixos principals de la política són: Establir mitjans per a garantir la qualitat i la diversitat d'aspectes culturals. Descentralitzar i ampliar activitats. Crear estímuls per a fomentar l'exploració de noves formes de creació.</p>	<p>El Ministeri, en termes de cultura, està dividit en dos departaments: Polítiques dels mitjans de comunicació.</p> <p>Aspectes culturals: responsable dels museus, teatres, ball, música i la subvenció de les arts.</p> <p>El paper del Ministeri consisteix únicament en la formulació de les polítiques culturals que executaran tres organismes principals: El Consell Nacional d'Afers Culturals El Consell Central d'Antiguitats Nacionals El Consell Nacional dels Arxius</p>
	Externa	Utrikesdepartementet (Ministeri d'Afers Exteriors)	<p>D'aquest Ministeri depèn: L'Institut Suec: es projecta cap als països del seu entorn i gestiona programes d'intercanvi bilateral amb països de l'est d'Europa i, a menor escala, amb la resta del món.</p>	<p>El Ministeri d'Afers Exteriors està estretament relacionat amb el Ministeri de Desenvolupament i Cooperació Internacional i el Ministeri del Comerç.</p>

3. Alguns exemples de polítiques culturals

3.1. França o el proteccionisme centralista

El model de les polítiques culturals francès és conegut perquè és el cas paradigmàtic de **centralització del poder** i, a més, és extraordinàriament proteccionista de la seva cultura davant amenaces externes. Sovint, es defineix com l'expressió, planificada i racional, d'un model d'estat amb una coherència centralitzadora, malgrat que, com veurem més endavant, pot ser que aquesta vagi desapareixent.

Per a entendre aquesta situació, cal projectar la mirada cap a l'inici de les polítiques culturals de França i estudiar la trajectòria i la singular història que les caracteritzen.

3.1.1. Els primers passos

Els inicis de la intervenció dels poders públics en temes de cultura es remunten a la **Revolució Francesa**, quan el Tercer Estat va confiar a l'Estat la responsabilitat de protegir i conservar el patrimoni que fins llavors havia estat a les mans de la monarquia i l'aristocràcia, i de donar-li una difusió i un accés més amplis. Fins llavors, les pràctiques monàrquiques de suport a les arts havien estat vinculades al gust personal dels reis, a la superintendència dels edificis reials i, més endavant, al mecenatge i a les acadèmies.

Durant el segle XIX, es crea la primera administració pública en relació amb la cultura, una administració dedicada a les belles arts vinculada al Ministeri de l'Interior, que, més endavant, amb l'establiment de la República, es vincularà al Ministeri de la Instrucció, és a dir, al de l'educació nacional.

Durant molt temps, aquestes intervencions inicials es van relacionar amb diferents organismes.

Per exemple, les administracions responsables d'urbanisme i obres públiques eren les responsables dels monuments històrics, mentre que de l'administració d'educació depenien les belles arts i la literatura. Més endavant, el cinema dependrà del Ministeri d'Indústria i al començament del segle XX es creen les biblioteques, que depenen del Ministeri de l'Interior. Aquesta fragmentació impedeix que es pugui parlar de política cultural a França fins ben entrat ja el segle XX.

Nota

Part d'aquest apartat està elaborat a partir de les aportacions fetes per Emmanuel Négrier en diversos informes, tots esmentats en la bibliografia.

El 1936, el Front Popular⁵ aconsegueix la unificació de forces polítiques i socials a causa de la necessitat d'una intervenció pública generalitzadora. Un gran projecte elaborat per Jean Zay, ministre d'Educació del Front Popular, preveu la creació d'un ampli **Ministeri de la Vida Cultural**, que agruparia tots els sectors i tindria més competències de les que va obtenir el primer Ministeri de Cultura creat el 1959.

⁽⁵⁾És el nom de coalicions electorals entre partits que manifestaven una sensibilitat marxista leninista i en les quals s'agrupaven des de sectors de la classe mitjana fins a forces populars de base treballadora. A França es va formar el 1935 i va guanyar les eleccions parlamentàries el 1936. El primer ministre electe va ser Léon Blum.

Malgrat que aquest projecte no arribaria a veure la llum, durant aquesta època s'estableixen les bases de la **democratització cultural ja esmentada** i es creen una sèrie d'institucions que permeten fer més accessible a la població les obres culturals.

Entre el 1939 i el 1944, el **Govern col·laboracionista de Vichy** reestructura la intervenció de l'Estat per mitjà del que pretenia ser una revolució nacional basada en principis com "el treball, la família i la pàtria". En relació amb la cultura, aquests planejaments conduïen a la defensa, pròpia de la majoria dels estats feixistes, de les dimensions més folklòriques i tradicionals de la cultura nacional. En aquest sentit, es va establir una política de col·laboracionisme amb la política cultural Alemanya, que en aquell moment se sostenia en la propaganda activa i en la censura. Aspectes sobretot burocràtics, com la intervenció en sectors del patrimoni, l'arqueologia o els museus, es mantindran molt de temps després del final del mateix règim.

Durant la IV República Francesa (1946-1958) es refermen les bases, per mitjà de diferents corrents de pensament, cap a la creació més endavant del que serà el Ministeri de Cultura. El primer corrent, el d'**alliberament**, confirma la idea que la cultura ha d'estar al cor d'un nou règim democràtic. En conseqüència, s'introdueix, per primera vegada, la referència d'igualtat d'accés a la cultura en la Constitució de 1946. El segon corrent és l'**institucional**, ja que en aquest període es creen organismes que aniran perfilant el Ministeri, com la Direcció General de les Arts i les Lletres creada el 1944. El mateix any es crea la Direcció General de l'Arquitectura i durant el 1946 es crearà el Centre Nacional de la Cinematografia, al si del Ministeri d'Indústria, i el 1956, la Caixa Nacional de les Lletres.

Aquests primers passos són els que establiran la conjuntura que portarà a mitjan segle XX a la creació del primer organisme que englobarà les diferents formes d'intervenció de l'estat en termes de cultura: el Ministeri de Cultura.

3.1.2. La creació del primer Ministeri de Cultura

Els factors que més van incidir en la creació del Ministeri de Cultura el 1959 a les mans d'André Malraux van ser:

- la convicció de l'exigència d'una intervenció pública en cultura,
- el desenvolupament de moviments d'educació popular que reivindiquen la necessitat pública de la cultura,

- l'existència de polítiques culturals locals en un gran nombre de ciutats i
- la creació de diversos organismes públics destinats a missions sectorials.

Malgrat aquest conjunt de factors favorables, la creació del Ministeri i el nomenament de Malraux com a ministre és menys romàntica del que de vegades es planteja. Curiosament, el 1959 André Malraux va obtenir el càrrec de ministre de Cultura a conseqüència d'una negociació basada en la desconfiança.

Efectivament, Malraux, antic col·laborador del general De Gaulle, reivindica el Ministeri de la Informació en un moment en què tots els mitjans de comunicació, sobretot els audiovisuals, estaven sota control de la majoria governamental. Això provoca una gran desconfiança entre els "barons" del gaullisme, els quals, situats a la dreta, no oblidem que Malraux va ser un escriptor compromès que havia publicat llibres com *La condició humana* o *L'esperança*.

Davant d'aquesta situació i amb la voluntat d'assignar un lloc al conseller, el president de la República va aconsellar al seu primer ministre que fes un ministeri a mida de Malraux, com per exemple un agrupament dels serveis culturals: alguna cosa així com "afers culturals" (De Warsquiel, 2001). D'aquesta manera, Malraux va ser nomenat ministre d'Estat encarregat d'Afers Culturals.

La creació del Ministeri serà el resultat de la fusió en un únic departament d'estructures que ja hi havia, però les tuteles ministerials de les quals eren diferents. S'annexen al Ministeri l'Administració de les Belles Arts, el Centre de la Cinematografia, els Serveis d'Arxius, la Direcció d'Arquitectura, i també serveis de patrimoni. En el primer període de la seva existència, el Ministeri s'organitza a través de tres direccions verticals: la d'arquitectura, la dels arxius i la que s'ocupa de les arts i les lletres.

Aquestes tres direccions van ser hereves de tradicions molt llargues, oposades entre si i servides per cossos professionals diferents. Durant els primers anys del Ministeri, aquesta situació tindrà conseqüències, com la desconfiança dels professionals vers el nou ministeri, ja que el consideraven fruit de l'atzar polític. Aquesta desconfiança va provocar que pocs professionals experimentats treballassin amb el Ministeri, per la qual cosa l'Administració de la cultura va romandre a les mans de professionals no tan experimentats i reconeguts.

D'altra banda, per compensar la fragmentació interna, el Ministeri va haver d'inventar un discurs unificador que evités la separació dels diferents departaments de la nova Administració.

Malgrat tot això, els primers passos del Ministeri van aconseguir definir una política fonamentada en la perspectiva democràtica i prendre el relleu de tot el moviment d'educació popular.

El primer Decret que fixa les missions del Ministeri data del 24 de juny de 1959 i va estipular que el Ministeri era l'encarregat dels afers culturals i tenia com a missió fer accessibles les obres capitals de la humanitat, i abans que res de França, al màxim nombre possible de francesos, assegurar la màxima audiència al seu patrimoni i afavorir la creació d'obres d'art i de l'esperit que l'enriqueixin.

Durant el primer decenni de la seva existència, una de les obsessions del Ministeri va ser legitimar i demostrar la seva missió. Per a això, era important l'adquisició de recursos que permetessin el desenvolupament dels diferents programes. La propera relació entre Malraux i De Gaulle va ser molt útil per a aconseguir l'augment dels pressupostos dedicats a cultura. Els primers anys, l'augment va ser relativament feble, va passar del 0,1% el 1954 al 0,4% als anys seixanta fins a arribar al 0,45% el 1969, moment en què Malraux va deixar el Ministeri.

Un altre aspecte important que va tractar el Ministeri durant aquests primers anys va ser la representació territorial. Aquest aspecte va legitimar en gran part l'acció duta a terme. Per poder arribar al territori, l'Administració central va generar un projecte d'unitats territorials i va proposar la creació de les cases de cultura en cada una de les 22 regions, com a direccions generals d'afers culturals. D'aquestes només se'n van arribar a crear 12 i el 1969 el projecte va fracassar, encara que es va reprendre més tard.

El Ministeri de Cultura (denominació definitiva després de la d'Afers Culturals) sobreviu a Malraux, que abandona el seu lloc de ministre el 1969. L'Administració heretada de la fusió dels serveis dels anys seixanta dona pas a una organització estructurada en sectors d'intervenció que mai no aconseguirà tenir competències sobre les relacions culturals internacionals.

Els anys setanta estan marcats per un progrés molt lent de finançament públic. En aquesta dècada es produeixen nous nomenaments i el discurs unitari sobre la qualitat és substituït per un altre de més obert de desenvolupament cultural, més sensible a la varietat territorial, de recursos, projectes i maneres d'entendre la cultura.

L'arribada de l'esquerra al poder, amb **Jack Lang** com a ministre de Cultura, s'inaugura amb la duplicació del pressupost públic en cultura (que arribarà a ser un 0,76% del pressupost de l'Estat el 1982 i un 0,93% el 1986) i amb l'obertura de nous àmbits artístics i culturals que fins llavors no havien estat tractats per l'acció pública. També serà el període d'una nova justificació i legitimació de les polítiques culturals, ja no per elles mateixes sinó per les seves capacitats

Alguns ministres dels anys setanta

Gran varietat de ministres caracteritzen aquesta dècada, al llarg de la qual se succeeixen Edmond Michelet, André Bet-tencourt, Maurice Druon, Alain Peyrefitte, Françoise Giroud, Michel d'Ornano i Jean-Philippe Lecat.

de desenvolupament polític. Els períodes següents mostren que, en termes de finançament, tant l'esquerra com la dreta comparteixen el mateix objectiu: assolir l'1% del pressupost de l'Estat.

Sota el mandat de Lang, el Ministeri es recolza en dos instruments generals més enllà del discurs comú. D'una banda, va crear una direcció transversal, la Direcció del Desenvolupament Cultural, que tenia la missió inicial de tractar tots els temes comuns a diverses direccions i crear un llaç permanent entre els diversos serveis entorn de l'objectiu del desenvolupament. Aquesta direcció va tenir diverses complicacions: en primer lloc, a causa de la resistència dels professionals del sector, preocupats per preservar l'autonomia de cada un dels grans sectors, i en segon lloc, a causa de la manca dels mitjans necessaris per a dur a terme aquesta política transversal. Aquesta direcció va ser succeïda per la Delegació per al Desenvolupament i la Formació i després per la Delegació per al Desenvolupament de l'Acció Territorial durant els anys noranta, encara que no van aconseguir gaire més.

D'altra banda, es van crear i reforçar contínuament les direccions regionals dels afers culturals (DRAC⁶). Aquestes representaven una eina de treball conjunt dels diferents sectors en un determinat territori, orientat a objectius comuns de caràcter territorial. Aquesta política de descentralització va provocar resistències en el sector i fins avui el manteniment de les lògiques professionals i sectorials s'ha imposat com una força contrària a la perspectiva de regulació regional i transversal.

⁽⁶⁾Per a obtenir més informació de les DRAC, actualment es pot consultar el web següent: <http://www.culture.gouv.fr/culture/regions/index.html> [Data de consulta: setembre de 2010]

Altres aspectes que cal destacar de la intervenció durant aquella època són l'establiment d'una política reglamentària de tipus no liberal, com van ser el preu únic del llibre i el reconeixement de les noves pràctiques culturals, com ara la moda, el *rock*, el *rap* i la gastronomia, entre d'altres.

Seguidament, s'exposen algunes idees que ajudaran a comprendre la situació actual del Ministeri, com per exemple les seves responsabilitats i els seus models de finançament actuals.

Les responsabilitats exercides per l'Administració es defineixen entorn de les missions següents:

- El funcionament de les grans institucions nacionals que mobilitzen aproximadament la tercera part del pressupost del Ministeri. Aquestes institucions són arxius nacionals, òperes, biblioteques nacionals i grans museus, entre d'altres.
- La protecció, conservació i revaloració del patrimoni.
- L'ajuda a la creació i a la difusió del cinema, la literatura, la dansa, la música, el teatre, etc. Aquesta intervenció és tant directa com indirecta.

- La responsabilitat sobre la formació superior en la majoria dels camps artístics. En aquest camp, la intervenció també pot ser directa o indirecta.
- La regulació del sector, mitjançant textos reglamentaris que enquadren el sector en relació amb les regulacions europees.
- L'animació cultural mitjançant el finançament de manifestacions culturals.
- L'accés a la cultura per als grups socials més desfavorits i per a la millora de l'oferta cultural en el conjunt del territori nacional.

La naturalesa de la **intervenció ministerial** es defineix segons quatre grans àmbits de finançament:

1) **La intervenció directa**, com en el cas de la gestió del patrimoni pertanyent a l'Estat. Aquesta es coneix com a competència única.

2) **La intervenció que concerneix a les empreses o societats** que depenen de la tutela del Ministeri. Aquestes empreses es divideixen tradicionalment en dos grans grups: les empreses públiques administratives, com la Biblioteca Nacional o el Centre Nacional de la Cinematografia, i les empreses públiques industrials o comercials, com l'Associació de Museus Nacionals, els teatres nacionals, etc. Aquesta intervenció és molt forta i més indirecta que la precedent, ja que les empreses públiques disposen d'una autonomia financera i d'uns objectius propis, sempre sota uns paràmetres marcats pel Ministeri. Aquest nomena els directors, participa en els consells d'administració i estableix les prioritats de la seva acció. Des de fa uns quants anys l'Estat ha definit un procediment contractual destinat a influir en la política de les empreses públiques per mitjà d'un contracte per objectius i mitjans. Apareix el concepte de competitivitat i s'avalua en funció d'indicadors relacionats amb el públic o l'audiència, la qualitat de l'oferta o la situació financera de la institució.

3) **La intervenció a través dels ajuts que l'Estat atorga a col·lectius territorials**. Aquí la política del Ministeri coincideix amb els objectius, les referències i els mitjans dels seus socis territorials. Aquesta intervenció és molt més indirecta que les precedents. La negociació entre l'Estat i les administracions territorials acaba definint diversos convenis de col·laboració.

4) **La intervenció directament als artistes**, és a dir, els ajuts que el Ministeri atorga directament al sector creatiu a escala individual o col·lectiva. Les eleccions d'aquests ajuts són, generalment, molt delicades, ja que entren en joc aspectes com el gust, les preferències, etc. S'ha establert un comitè d'experts composts per personalitats externes al Ministeri que l'assessoren en aquest camp.

3.1.3. De la tradició centralista al compromís amb els territoris

La política d'intervenció de l'Estat en termes de cultura ha anat evolucionant al llarg de tots aquests anys i encara que no ha pogut englobar totes les competències que formen la totalitat de l'acció cultural⁷, ha ampliat les seves competències a molts sectors relacionats amb la cultura.

⁽⁷⁾Les competències en matèria d'educació artística, de relació cultural internacional i de recerca, entre d'altres, continuen essent gestionades per altres ministeris.

També s'ha vist evolucionar la missió general del Ministeri, que als seus inicis estava centralitzada en la voluntat de l'accés democràtic a la cultura, i des dels anys noranta inclou aspectes com la preservació de la diversitat de les cultures i el suport a les pràctiques culturals.

L'organigrama també és un aspecte que ha viscut un procés de canvi. Al llarg de l'existència del Ministeri, apareixen noves direccions i s'integren nous serveis. La ruptura que té lloc al principi dels anys vuitanta es tradueix en un fort increment de personal dels organismes autònoms, i també de les direccions del Ministeri. Aquest creixement dóna peu al risc de fragmentació de l'acció, que ja era temuda des dels inicis amb Malraux, i que va continuar essent combatuda amb Jack Lang.

La descentralització de l'acció ministerial també ha evolucionat. A partir dels anys noranta, encara que no es posa fi a gaires competències de l'Estat, es modifiquen profundament les modalitats del seu exercici. Per exemple, el nombre d'agents que treballa als DRAC, uns 1.900, sobrepasa el de funcionaris del Ministeri, uns 1.400.

Per tant, encara que França disposa d'una organització centralitzada al voltant de l'Estat en termes de polítiques culturals, les relacions entre aquest i els col·lectius territorials són considerables.

Les regions no gestionen equipaments culturals, però la seva política cultural es desenvolupa per mitjà de **subvencions**, la qual cosa en alguns casos fa que siguin acusades de relacionar aquestes subvencions amb interessos clientelistes.

En aquesta estructura organitzativa els municipis tenen un paper destacat: en aquest nivell el finançament de la cultura dependrà del nombre d'habitants que tingui el municipi. Les funcions a les quals les ciutats donen generalment més suport econòmic són la conservació, la formació, la producció artística i l'animació cultural.

D'aquesta manera, l'Estat pot difondre gran part de les seves prioritats i valors per mitjà dels seus "socis". Per tot això, malgrat la seva tradició centralista, podem afirmar que actualment les polítiques culturals a França tenen forts ele-

ments de descentralització. L'Estat central manté dins del marc unificat algunes competències, com per exemple la majoria de mitjans públics, però moltes de les polítiques culturals es gestionen a escala local o regional.

3.2. Espanya, entre l'Administració central i les autonomies

Com hem vist en els altres exemples, Espanya també és un país que deu l'evolució de les seves polítiques culturals a la conjuntura històrica, econòmica i social que ha experimentat.

3.2.1. Els inicis

Es pot considerar que a Espanya els inicis de la intervenció pública en la vida cultural es troben més enllà del mecenatge de la Corona, al segle XVIII, quan l'esperit il·lustrat dels monarques inspira l'inici i la creació de grans institucions culturals com les reials acadèmies, la Biblioteca Reial o més tard el Teatre Reial.

Al llarg del segle XIX, a l'Estat li falten recursos i haurà de ser l'Església catòlica qui conservi el patrimoni amb una clara voluntat educativa. Tanmateix, ja des del final del segle XVIII es van iniciar els processos desamortitzadors que es van prolongar al llarg de tot el segle XIX i que van suposar l'expropiació i la venda de moltes de les propietats de l'Església. Davant d'això i amb l'objectiu d'evitar la dispersió o destrucció del patrimoni nacional, es van crear comissions científiques i artístiques que van donar lloc a la creació dels primers museus, arxius o biblioteques provincials.

La primera llei amb efecte d'acció legislativa en matèria d'educació i cultura és la **Llei de Moyano** (1857), que va establir el marc legal dels primers museus arqueològics i de belles arts. Uns quants anys més tard, el 1900, es va crear el Ministeri d'Instrucció Pública i 15 anys després, la Direcció General de les Belles Arts, de manera que es considera que a partir d'aquest moment comença una intervenció contínua de protecció del patrimoni.

D'altra banda, durant els primers anys del XX algunes regions espanyoles avancen en la seva intervenció pública en cultura. El 1907, i per iniciativa de la Diputació de Barcelona, presidida per Prat de la Riba, es va crear a Catalunya l'Institut d'Estudis Catalans, que tenia un objectiu clarament definit: ocupar-se del restabliment i l'organització de tot allò que fa referència a la cultura genuïnament catalana. El 1914, amb la creació de la **Mancomunitat de Catalunya**, s'inicia un llarg i laboriós treball d'aquesta institució a favor de la normalització de la llengua, i de l'educació cultural i artística. També durant aquesta època altres autoritats provincials comencen una important acció en l'àmbit de la cultura. El 1905 es crea l'Acadèmia Gallega (Academia Galega) i el 1918 l'Acadèmia de la Llengua Basca (Euskaltzaindia).

Nota

Part d'aquest subapartat està elaborat a partir de dos informes: un d'elaborat el 2004, coordinat per Jaime Otero del Real Instituto Elcano de Estudios Internacionales i Estratégicos, a partir de les aportacions de diversos experts nacionals, i un altre d'elaborat per Anna Villarroya per al *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe* durant el 2009, que actualitza el primer. Tots dos informes es troben en la bibliografia.

La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930), de caràcter militarista, centralista i autoritari, va posar fi a aquestes iniciatives. La Mancomunitat de Catalunya va ser dissolta i es va prohibir l'ús de les "llengües regionals" en els actes públics. La inspiració mussoliniana del règim, que combinava elements de feixisme i modernitat, el va portar a la promoció de noves formes artístiques i a l'entreteniment de les masses.

La Segona República (1931-1936), encara que curta, fa un notable esforç en temes de cultura i educació. Amb la voluntat d'estendre la cultura a les classes populars, s'hi introdueixen reformes educatives, augmenten els pressupostos dedicats a l'educació i es reconeix la diversitat lingüística i cultural del país. Aquesta política, que encara se sosté en temps de guerra, es va expressar de manera dramàtica al Pavelló de la República Espanyola de l'Exposició Universal de París del 1937. Ja en plena Guerra Civil, la República llançava al món una crida d'auxili davant l'agressió feixista, a través de la veu de la cultura popular i d'artistes com Sert, Picasso, Calder i Miró.

La victòria dels nacionals a la Guerra Civil (1936-1939) va donar pas a la dictadura del general Franco (1939-1975), que va significar un control i una intenció autoritària en la vida cultural de tot el país. Durant els primers anys, es va imposar una depuració de les institucions culturals i acadèmiques que va provocar l'exili de molts científics, intel·lectuals i artistes. La primera llei dedicada a afers culturals és la **Llei de premsa, de 1938**, que censurava i controlava tota la informació pública i va suposar un monopoli dels mitjans de comunicació per part de l'Estat. Aquesta llei es complementa amb la creació de la Ràdio Nacional d'Espanya (1937), l'obligació de la projecció del noticiari oficial No-Do (1942) en tots els cinemes i, més endavant, la creació de Televisió Espanyola (1956). Seguint en la mateixa línia de control i censura, el 1951 es va crear el Ministeri d'Informació i Turisme, en el qual es va concentrar tot el control de la informació pública nacional.

Durant la dictadura, la cultura oficial va unir exaltació nacionalista, fervent catolicisme i propaganda, juntament amb una clara preferència per estils artístics tradicionals. S'apel·la al passat imperial espanyol i s'adopta un discurs de la germandat amb el món hispànic. S'esvaeix la tasca d'institucionalització i defensa de les cultures regionals, i es marginen les llengües diferents del castellà. Una "cultura de l'evasió", amarrada al futbol, els toros, el cinema, la ràdio i la ficció popular, proporcionava al Govern els instruments necessaris per a la integració social, el manteniment de la ignorància política i la resignació davant l'escassetat econòmica.

Durant els anys seixanta, les polítiques aplicades en matèria de premsa i educació es comencen a suavitzar i donen pas el 1966 a la **nova Llei de premsa**. Aquesta va ser un tímid esforç d'alliberament i de suport econòmic per a la producció cultural, encara que es van adoptar mesures de finançament públic per a activitats i projectes d'avantguarda, com el Festival de Cinema de San Sebastià o la participació espanyola en biennals internacionals d'art. L'evolució

econòmica i social que viu el país en aquells anys va generar una gran divisió entre les demandes de la societat i el que ofería el règim. Aquesta divisió es va anar esvaint amb la recuperació de la tradició liberal reformista espanyola de principis del xx, encara que al costat d'aquesta, i sovint en oposició, va sorgir una cultura de la consciència crítica cada vegada més gran en els cercles artístics i acadèmics.

3.2.2. Inici de la nova era: la transició

La mort de Franco (1975) va tenir lloc en un país molt més modern i lliure de perjudicis. L'evolució econòmica i educativa i el major equilibri social assolit durant els anys seixanta expliquen la maduresa de la societat espanyola davant del canvi democràtic i la posterior integració a la Comunitat Europea.

Durant els primers anys de govern democràtic, un cop reinstaurada la monarquia, es desenvolupen grans reformes en l'àmbit de la informació i la premsa. Es tanca el Ministeri d'Informació i progressivament es tanquen o es venen els diaris estatals. Això comporta el final del monopoli informatiu de l'Estat.

La **Constitució de 1978** i els **estatuts d'autonomia** que sen deriven van iniciar un període de llibertat d'expressió informativa i artística, que reconeixia la pluralitat cultural i artística de l'Estat.

El **Ministeri de Cultura** es va crear el 1977. Durant els seus primers anys va adoptar totes les competències de patrimoni i de les belles arts que havia tingut el seu antecedent el ministre d'Educació, sempre basant-se en els principis de neutralitat de l'Estat i en el reconeixement del pluralisme de la societat civil. Més endavant, el Ministeri va ser decisiu en la creació d'infraestructures com museus, biblioteques i arxius, en la protecció del patrimoni i en l'impuls de les institucions culturals ja existents o de nova creació, com l'Orquestra Nacional, el Centre Dramàtic Nacional i el Ballet Nacional, entre d'altres.

A partir de 1982 els diferents governs socialistes posen l'accent de la seva intervenció en la presència de l'Estat en les àrees en què la iniciativa privada és insuficient. Durant la primera etapa, entre 1982 i 1986, els objectius es van centrar en la conservació i la valorització del patrimoni, la renovació dels equipaments i l'ajuda a la creació. Durant aquest període s'establirà l'organigrama del Ministeri de Cultura que s'ha mantingut al llarg de diverses dècades, fins a l'actualitat.

Durant la segona etapa dels governs socialistes (1986-1996) van culminar tota una sèrie d'accions que van proporcionar gran visibilitat a la política cultural, com per exemple la inauguració de museus com el Centre d'Art Reina Sofia, l'Institut Valencià d'Art Modern i el Palau de Festivals de Cantàbria, entre tants altres.

En aquest període també destaca la celebració de grans esdeveniments culturals, com els Jocs Olímpics de Barcelona, l'Exposició Universal de Sevilla o la Capitalitat Europea de la Cultura a Madrid durant el 1992. Alhora, els plans de foment de les indústries culturals, tant del llibre com del cinema, i la recuperació de la confiança nacional i la voluntat d'exercir un paper internacional de la cultura espanyola van culminar amb la creació de l'Institut Cervantes el 1991.

El canvi de govern que va suposar la victòria del Partit Popular el 1996 va desembocar en la immediata fusió del Ministeri de Cultura en el nou Ministeri d'Educació i Cultura, al qual, durant la segona legislatura popular (2000-2004), s'hi afegiran les competències d'esports.

El Partit Popular va desenvolupar un discurs polític cultural que posava especial atenció en el patrimoni, que es materialitzarà durant la primera etapa (1996-2000) en el Pla d'inversions en institucions culturals de capçalera. Aquest Pla va permetre afrontar la reforma i millora de nombroses seus de museus, arxius i biblioteques al llarg de tot el territori nacional. L'atenció preferent al patrimoni també es va materialitzar en diferents plans nacionals de catedrals, castells, arquitectura religiosa i patrimoni industrial, entre d'altres.

Durant la segona legislatura (2000-2004) es van estendre els plans nacionals a diferents sectors de l'oferta cultural de l'Estat. Així, apareixen el Pla integral de museus i el Pla nacional d'auditoris, entre d'altres. Les tecnologies de la informació i la comunicació van entrar als arxius a través del pla Arxius Espanyols en Xarxa. Durant aquest període es van remodelar museus com El Prado, Reina Sofia, el Museu Thyssen a Madrid, el Gran Teatre del Liceu i el Museu Nacional d'Art de Catalunya, entre d'altres. També es va posar especial interès en certes indústries culturals, com la cinematogràfica; així, es va crear la Llei del cinema i es va expandir la Filmoteca Espanyola.

El caràcter liberal dels governs populars s'identifica en iniciatives que van donar la possibilitat al sector privat d'entrar en grans projectes culturals. Per a estimular aquest tipus d'intervenció es van reformar els incentius fiscals amb lleis com la Llei 1/2002, del decret d'associació; la Llei 49/2002, de mecenatge, o la Llei 50/2002, de fundacions. Una altra acció que DESTACA aquesta voluntat liberal dels governs populars va ser la creació d'entitats com la Societat Estatal d'Acció Cultural Exterior (SEACEX) o la Societat Estatal de Commemoracions Oficials (SECC), entre d'altres.

Lectura recomanada

Per obtenir més informació de la política cultural durant les legislatures socialistes, recomanem consultar:

J. A. Rubió Aróstegui (2003). *La política cultural del Estado en los gobiernos socialistas 1982-1996*. Madrid: Ediciones Trea.

L'arribada al poder el 2004 del Partit Socialista Obrer Espanyol suposa una reorganització ministerial. Novament es crea el Ministeri de Cultura, que s'independitza de les competències d'educació i esports que havia adquirit durant les legislatures anteriors. Durant aquest període es van conservar els mateixos departaments dins del Ministeri de Cultura: la Direcció General de les Belles Arts i Béns Culturals, la Direcció General del Llibre, Arxius i Biblioteques, la Direcció General de Cooperació i Comunicació Cultural. Altres òrgans que abans depenien de la Secretaria d'Estat van obtenir un estatus independent i certa autonomia operativa, encara que van continuar sota el nou Ministeri. Aquest és el cas del Museu del Prado, el Reina Sofia, la Biblioteca Nacional, l'Institut de la Cinematografia i les Arts Audiovisuals, i l'Institut Nacional de les Arts Escèniques i de la Música.

Després de les eleccions de 2008 la nova etapa socialista reestructura els departaments del Ministeri de Cultura per mitjà del Reial decret 1132/2008 i s'identifiquen les indústries culturals com a principal objectiu. Es crea una nova Direcció General, la de Polítiques i Indústries Culturals, en substitució de la Direcció General de Cooperació i Comunicació Cultural.

3.2.3. El model actual: entre la tradició i la descentralització

El model actual de política cultural de l'Estat espanyol es caracteritza per la combinació d'una decidida voluntat de suport de l'Estat a la cultura, d'origen il·lustrat i inspiració francesa, i per una forta descentralització de les competències de l'Estat en aquesta matèria. Aquesta descentralització és pròpia del model territorial que el 1978 va establir la Constitució, que defineix tres nivells administratius dotats d'una àmplia autonomia política: l'Administració central, les comunitats autònomes (CA) i les corporacions locals. Segons la Constitució, les tres administracions tenen atributs genèrics en termes de cultura, i això fa que predomini un gran principi de competència entre les administracions.

Malgrat aquesta situació, l'òrgan rector de les polítiques culturals espanyoles de l'Administració central és el Ministeri de Cultura. Aquest, però, té una estructura organitzativa molt lleugera i lligada a les CA. Aquesta lleugeresa de l'organització es deu al fet que certs sectors culturals es troben com a agents autònoms en règim de descentralització funcional, dotats d'entitat jurídica pròpia i d'una autonomia funcional limitada. Aquests sectors són el teatre i la música, i també la cinematografia i el sector audiovisual. Els organismes autònoms que gestionen les polítiques públiques en aquests camps són l'Institut Nacional de les Arts Escèniques i de la Música (INAEM) i l'Institut de la Cinematografia i les Arts Audiovisuals (ICAA). Aquesta tendència també s'aplicarà a les CA, com per exemple a Catalunya, on es crea l'Institut Català de les Indústries Culturals (ICIC).

Web recomanat

Per obtenir més informació sobre l'actual organització del Ministeri de Cultura, el seu organigrama i els òrgans col·legiats, entre d'altres, recomanem que visiteu el web següent: <http://www.mcu.es/organizacion/index.html> (consultat 09.2010)

La voluntat de participació de l'Estat en la cultura és comuna en totes les administracions i nivells de govern. Es caracteritza per una participació i responsabilitat rellevants del sector públic, per un discurs que atorga a la cultura una importància social elevada, per una preocupació per la democratització de l'accés a la cultura i, en general, per una certa desconfiança vers la capacitat de la societat civil per a ordenar de manera adequada les seves demandes i preferències.

Tanmateix, el model espanyol es caracteritza per la descentralització de les polítiques culturals. És un model concurrencial entre les diferents administracions i nivells del govern, en què l'Administració central té la responsabilitat exclusiva de protegir els béns culturals contra l'exportació, elaborar normatives de protecció de drets d'autor i supervisar les normes bàsiques aplicables a la llibertat d'expressió, la creació i la comunicació, i també regular els mitjans de comunicació. Alhora conserva la titularitat de determinades institucions culturals, com museus, arxius i biblioteques, malgrat que la seva administració sigui delegada, de vegades, a les CA i a les entitats locals.

Les CA van liderar la forta descentralització de la política cultural en un procés que s'ha dividit en tres fases. La primera es va prolongar des de la Transició fins al 1988, any en què es van crear les estructures de gestió i planificació. La segona està dominada pel que es pot denominar la *síndrome 92*, moment en què la despesa cultural de diverses CA es va elevar desproporcionadament com a resultat directe o indirecte de les commemoracions que van tenir lloc aquell any. I finalment, una tercera fase, molt crítica amb el desenvolupament de les polítiques anteriors i estretament lligada a les restriccions pressupostàries d'una fase econòmica recessiva.

Es pot afirmar que a mitjan anys noranta finalitza el procés de descentralització i des de llavors són bàsicament els municipis els que han protagonitzat l'esforç més gran en promoció i difusió de la cultura. Un bon exemple d'això són les dues ciutats europees de la cultura els anys 2000 (Santiago de Compostel·la) i 2002 (Salamanca).

Analitzant les declaracions programàtiques del Govern central i de les CA dels últims anys, i l'estructura de les xifres de despesa en cultura de les diferents administracions, es pot considerar que les principals línies d'actuació de la política cultural espanyola els últims anys han estat, en primer lloc, la conservació i difusió del patrimoni, i en segon lloc, la formació de la creació artística com a nou patrimoni cultural en desenvolupament.

Si s'analitzen les polítiques culturals recents en relació amb els principis definits pel Consell d'Europa, s'observa que la promoció de la identitat nacional no és un objectiu explícit de l'Administració central, encara que l'afirmació

Web recomanat

Per a obtenir més informació sobre les capitals europees de la cultura d'Espanya, es pot visitar el web: <http://www.mcu.es/cooperacion/CE/Internacional/UnionEuropea/CapitalEuropea.html>
[Data de consulta: setembre de 2010]

d'una identitat compartida és implícita en nombrosos aspectes de la política cultural i educativa, particularment referent a la difusió de la política cultural espanyola a l'exterior.

Pel que fa al reconeixement de la diversitat, la mateixa forma d'organització territorial de l'Estat constitueix una admissió de la diversitat cultural del país. La pluralitat cultural i lingüística està protegida expressament per la Constitució, en el preàmbul i en la part dispositiva, i pels estatuts d'autonomia. Només recentment, i com a conseqüència del fenomen de la immigració extracomunitària, el reconeixement d'una altra diversitat cultural es comença a incorporar com a objectiu en les agendes de les polítiques culturals com un element més en el procés d'integració social dels col·lectius immigrants.

El suport a la creació com a objectiu de la política cultural actual s'articula entorn de tres eixos fonamentals:

- 1) la protecció intel·lectual i els drets d'autor,
- 2) els ensenyaments artístics i
- 3) les mesures específiques de promoció als creadors.

En el balanç de la política cultural, el suport a la creativitat apareix amb menor rotunditat que altres aspectes, com per exemple la preservació del patrimoni. En aquest sentit, encara que l'Estat crea les condicions generals per al creador, el suport públic directe a la creativitat es limita a les beques, els premis i les oportunitats formatives, i altres iniciatives es deixen en l'àmbit del mecenatge.

L'accés a la cultura ha estat un dels principals eixos inspiradors de la política cultural espanyola des de les seves primeres formulacions. Tanmateix, la creació de demanda fora de la cultura de masses s'ha revelat com un fenomen més complex. La democratització de la cultura, entesa com el dret dels ciutadans a participar en la definició de la vida cultural de les seves comunitats, és un àmbit susceptible d'aprofundiment en la política cultural espanyola.

Com especifica el mateix Ministeri de Cultura, actualment les prioritats de l'Administració central en matèria de política cultural giren entorn de tres eixos fonamentals:

- el reconeixement de la diversitat cultural,
- l'enfortiment de la cooperació i
- la consideració de la cultura com a instrument de desenvolupament econòmic i cohesió social.

Aquests s'articulen en funció de les línies d'actuació següents:

Administració electrònica i societat de la informació

Arxius

- Arts escèniques i música
- Biblioteques
- Cinema i audiovisuals
- Cooperació cultural
- Estadística
- Fundacions
- Llibres
- Museus
- Patrimoni històric
- Promoció de les arts
- Propietat intel·lectual
- Publicacions, informació i documentació

Per veure més detalladament l'abast i els continguts d'aquestes propostes en alguns aspectes fonamentals, es proposa una descripció més detallada de l'actuació del Ministeri.

El finançament i la despesa pública en cultura

En l'*Anuario de estadísticas culturales 2009*, publicat pel Ministeri de Cultura, hi ha informació detallada sobre el finançament en cultura dels últims anys. Aquest indica que el 2007 el finançament públic en cultura dels tres nivells de l'Administració pujava a 6.580.869 euros, fet que representava el 0,62% del PIB espanyol.

Com es pot observar en el quadre següent, entre el 2000 i el 2007 ha augmentat considerablement el gest públic en cultura per part de totes les administracions, i hi destaca l'Administració local, que al llarg d'aquests set anys ha triplicat pràcticament la despesa en cultura.

Despesa liquidada en cultura 2000-2007 per nivells administratius en milers de euros

	2000	2007
Administració central	560.712	990.823
Comunitats autònomes	951.693	1.976.378
Corporacions locals	1.663.787	3.613.668

Font: *Anuario de estadísticas culturales 2009*.

Del pressupost que l'Administració central va dedicar el 2007 a cultura, un 57,49% el va dedicar a béns i serveis culturals, en què s'inclouen el patrimoni històric i artístic, els arxius i les biblioteques; un 14,86% el va dedicar a les arts plàstiques i escèniques; un 9,38% al llibre i a l'audiovisual; un 18,27% a

Web recomanat

Per a obtenir més informació sobre cada una de les línies d'actuació del Ministeri de Cultura, podeu consultar el web següent: <http://www.mcu.es/lineasActuacion/LineasActuacion.html> (consultat 09.2010)

Web recomanat

Es pot accedir al text íntegre de l'anuari en el web següent: <http://www.mcu.es/estadisticas/MC/NAEC/2009/Capitulos2009.html> (consultat 09.2010)

una categoria classificada com a interdisciplinària, en què s'inclouen la promoció i difusió de la cooperació cultural, la difusió de la cultura a l'exterior i l'administració i serveis generals.

Per la seva part, durant el mateix any, els governs autonòmics van dedicar del total invertit en cultura un 39,62% a béns i serveis culturals, un 24,53% a arts plàstiques escèniques i musicals, un 6,03% al llibre i al sector audiovisual i finalment un 29,82% a l'apartat interdisciplinari i no distribuït. En aquest últim apartat, a les CA s'hi afegeix la política lingüística, entre d'altres.

Finalment, durant el mateix any, les autoritats locals van distribuir la seva despesa total en cultura en el 93,01% en promoció i difusió de la cultura, i el 6,99% en arqueologia i protecció del patrimoni historicoartístic.

Les polítiques de cooperació i projecció a l'exterior

La incorporació d'Espanya a les institucions europees, com el Consell d'Europa el 1977 o la Comunitat Europea el 1986, va ser un gran pas per a les relacions en termes d'intercanvi cultural entre Espanya i els seus països veïns.

Com en la majoria dels països europeus, la projecció exterior de la cultura dona lloc a una actuació conjunta entre el Ministeri de Cultura i el Ministeri d'Afers Estrangers i Cooperació.

Espanya ha subscrit amb diferents països nombrosos tractats i convenis, que tenen com a finalitat la cooperació bilateral en l'àmbit de cultura, i és creixent el nombre de nous acords encaminats a proveir el coneixement mutu entre els signataris. Així mateix, ha firmat acords de col·laboració en àrees de cultura, educació i ciència amb nombroses nacions i per a supervisar el seu desenvolupament organitza comissions mixtes en què es defineixen els corresponents programes executius. La planificació i coordinació d'aquests acords i programes és responsabilitat del Ministeri d'Afers Estrangers i Cooperació. Per la seva part, el Ministeri de Cultura s'encarrega de la definició del seu contingut cultural i de la gestió i el seguiment.

Els programes executius de cooperació cultural del Ministeri d'Afers Estrangers, que generalment tenen una vigència de dos o tres anys, defineixen la naturalesa, el contingut i el calendari de les accions i els intercanvis que es troben en les competències del Ministeri de Cultura.

El 2008 es crea al Ministeri de Cultura la Direcció General de Política i Indústries Culturals, que per mitjà de la seva Subdirecció General de Cooperació Cultural Internacional, és la responsable dels programes i tractats bilaterals i multilaterals dirigits a promoure l'intercanvi cultural. També controla la par-

ticipació d'Espanya en organitzacions culturals internacionals i coordina les activitats internacionals de diverses unitats i òrgans semiindependents que hi ha dins del mateix Ministeri de Cultura.

D'altra banda, les activitats de cooperació en terreny de les arts visuals, i també la protecció i valoració del patrimoni cultural, les duu a terme la Direcció General de Belles Arts i Béns Culturals. També la Direcció General del Llibre, Arxius i Biblioteques promouen el coneixement dels escriptors espanyols a l'estranger, i l'Institut de la Cinematografia i de les Arts Audiovisu- als s'encarrega de la promoció de la indústria cinematogràfica espanyola a l'estranger.

Pel que fa al Ministeri d'Afers Estrangers, és el responsable d'activitats culturals a l'estranger per mitjà de la Direcció General de Relacions Culturals i Científiques, que a través de l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECID) i de la Subdirecció General de Cooperació i Promoció Cultural Exterior, s'encarrega d'afers relatius a intercanvis culturals i científics, com la gestió de beques i subvencions, i dels compromisos subscrits per Espanya sobre això.

L'Institut Cervantes, òrgan autònom creat el 1991, sota el Ministeri d'Afers Estrangers i Cooperació, s'encarrega de la promoció internacional de la llengua i la cultura espanyoles, i per a això disposa de 73 centres educatius en països de parla no hispana.

Amb la creació del Pla nacional d'acció cultural exterior el 2009, es fa un gran pas en la millora de l'acció conjunta entre el Ministeri de Cultura i el Ministeri d'Afers Estrangers i Cooperació.

Actualment també hi ha altres institucions de tipus públic i semipúblic, en què intervenen administracions de diferent nivell, juntament amb entitats de la societat civil i de què també depenen alguns aspectes importants de l'acció cultural exterior d'Espanya. Algunes d'aquestes institucions són: la Societat Estatal per a l'Acció Cultural Exterior (SEACEX), la Fundació Carolina, la Casa d'Amèrica de Madrid, la Fundació Euroàrab d'Alts Estudis a Granada, l'Institut Europeu de la Mediterrània, la Casa Àsia de Barcelona, la Casa Àfrica de Las Palmas, la Casa Àrab i l'Institut Internacional d'Estudis Àrabs i del Món Musulmà, entre d'altres.

D'altra banda, l'activitat cultural duta a terme a l'estranger pels governs de les CA ha augmentat significativament al llarg dels últims anys. La Comunitat Valenciana ha estat una de les més actives en la promoció artística, Andalusia prioritza la cultura en la cooperació cultural amb el Marroc i el 1992 Catalunya va crear el Consorci Català de Promoció Exterior de la Cultura (COPEC), que actualment forma part de l'Institut Català de les Indústries Culturals, amb

Web recomanat

Per a obtenir més informació sobre l'acció governamental en termes de política cultural exterior actual, podeu consultar el web següent:

<http://www.mcu.es/cooperacion/CE/Internacional/AccionCulturalExterior.html>
[Data de consulta: setembre de 2010]

l'objectiu de promoure la presència catalana als mercats culturals estrangers. Així mateix, l'Institut Ramon Llull també és una institució de referència per a la promoció de la cultura catalana a l'exterior.

Les comunitats autònomes i les seves competències en cultura

Com hem vist anteriorment, les CA han protagonitzat un procés de descentralització radical en termes d'intervenció en cultura.

La Constitució determina continguts competencials corresponents en exclusivitat a l'Estat (art.149.1), com els de la defensa del patrimoni cultural, els museus, arxius i biblioteques de titularitat estatal, la legislació de la propietat intel·lectual i les normes bàsiques del règim de premsa, ràdio i televisió. Així mateix, l'article 148 especifica les competències que poden assimilar les CA en termes de cultura, com l'administració dels serveis amb més tradició d'intervenció pública, l'artesanía, museus, biblioteques, arxius i les arts escèniques, entre d'altres. En el cas dels museus, encara que la titularitat sigui estatal, en la majoria dels casos la gestió ha estat transferida a les CA.

La Constitució també especifica la competència de l'Estat en la comunicació cultural entre les CA. Per a assolir aquest objectiu es va crear la Subdirecció Cultural de Comunicació Cultural amb les Comunitats Autònomes. Aquesta Subdirecció té els objectius de cooperar amb les accions de les CA, promoure el coneixement i la riquesa dels seus respectius patrimonis culturals i l'intercanvi d'informació sobre les seves activitats, i facilitar el coneixement de la diversitat cultural de les CA a l'exterior, aquesta última juntament amb el Ministeri d'Afers Estrangers i Cooperació.

El protagonisme dels governs i les administracions autonòmiques en l'àmbit de la cultura ha estat més gran en les CA dotades de llengua i cultura pròpies, com per exemple en el cas de Catalunya i el País Basc. Cinc d'aquestes comunitats han organitzat l'Administració cultural per mitjà de departaments exclusius, mentre que les restants segueixen formules de departaments o conselleries mixtes, en què la cultura comparteix administració amb l'educació, el turisme, els mitjans de comunicació i/o l'esport.

3.3. Catalunya, entre la Generalitat i les corporacions locals

Per a donar un exemple de la política cultural de les comunitats autònomes espanyoles seguidament es presenta el cas de Catalunya, un dels paradigmes dins d'Espanya, ja que és una de la CA amb llengua i cultura pròpies que han identificat en la cultura quelcom més que una identitat col·lectiva.

El desenvolupament de les polítiques culturals a Catalunya no es pot entendre sense tenir en compte que durant dècades Catalunya ha estat governada per interessos contraris i aliens a la seva realitat social i cultural. Això ha motivat que la política cultural es consideri un factor substancial en la construcció nacional catalana.

3.3.1. Els primers passos

Les dues primeres experiències d'intervenció en cultura dels governs democràtics del segle passat són un clar exemple de com l'acció cultural i l'educació, tant de la Mancomunitat de Catalunya com de la Generalitat de la República, són l'eix principal de les polítiques de govern respectives.

Prat de la Riba, primer president de la Mancomunitat, sense pràcticament recursos i competències, va dur a terme una gran tasca en termes de normalització acadèmica de la llengua catalana, l'educació professional i artística, la creació de les principals institucions educatives, científiques i artístiques, la coordinació entre les polítiques dels museus i el patrimoni, i la creació d'una xarxa de biblioteques públiques a tot el territori.

La Mancomunitat

La Mancomunitat de Catalunya era l'òrgan de cooperació entre les quatre corporacions provincials catalanes: Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona.

Després del parèntesi que va suposar la dictadura de Primo de Ribera, la Segona República Espanyola representa el primer reconeixement real de la diversitat cultural d'Espanya amb el desenvolupament dels estatuts d'autonomia de Catalunya, Galícia i el País Basc. Aquestes comunitats o nacionalitats històriques, amb llengua i cultures pròpies, començaran a disposar d'institucions de govern i polítiques culturals pròpies. A Catalunya el nou govern de la Generalitat intentarà seguir l'activitat ja realitzada per la Mancomunitat i crearà una conselleria dedicada a la cultura.

L'arribada de Franco al poder (1939), amb la seva política cultural caracteritzada per un fort nacionalisme i catolicisme, va significar la depuració de les institucions acadèmiques i culturals, el control i la intervenció autoritària i centralitzada sobre la vida cultural de Catalunya, en especial la més avantguardista, i la mera persecució de la diversitat lingüística i cultural amb la prohibició de l'ús social del català.

L'acció cultural de les administracions locals (diputacions i ajuntaments) en el període franquista va ser de molt poca rellevància, a causa de la falta de recursos disponibles per a això. Al llarg d'aquest període, la societat civil, hereva de l'esperit que havia deixat el laboriós treball exercit per la Mancomunitat i per la República, va assumir la responsabilitat de dinamitzar i mantenir gran part de les accions i activitats culturals de Catalunya i va mostrar una clara resistència a un estat que la marginava i la perseguia.

3.3.2. De la transició a la legislatura actual

Després de quaranta anys de franquisme, els anys 1976 i 1977 van representar l'inici de la transició democràtica amb el reconeixement d'una realitat plurinacional i pluricultural de l'Estat espanyol que s'afirmen en la Constitució (1978) i en l'Estatut d'autonomia de Catalunya (1979).

Els primers anys de les polítiques culturals democràtiques, tant per part de la Generalitat com dels ajuntaments democràtics, són difícils d'afrontar, ja que cal dissenyar una acció de govern totalment nova. Paral·lelament, durant aquest període, la cultura i la llengua a Catalunya són una part important dels discursos programàtics i es presenten com un dels eixos principals de la reafirmació nacional i identitària. Tanmateix, a diferència de l'experiència de política cultural del primer terç del segle, a final dels anys setanta, la política cultural va haver de respondre a les demandes i necessitats d'una ciutadania heterogènia, en què la meitat de la població era immigrant i de parla castellana.

En el període que segueix a la transició i durant més de vint anys, la Generalitat de Catalunya va estar governada per la coalició nacionalista Convergència i Unió (1980-2003), que va crear el primer Departament de Cultura, amb una estructura administrativa clàssica, constituïda per diverses direccions generals, dividides al seu torn en sectors. La política cultural d'aquest Departament tenia un fort esperit nacionalista i, gestionada per diferents consellers, va considerar la cultura, i també l'educació, la política lingüística i els mitjans de comunicació, com a eines estratègiques al servei de la construcció i l'enfortiment de la identitat nacional de la ciutadania.

Pel que fa a les polítiques culturals, en els més de vint anys de govern nacionalista es poden considerar diverses etapes.

Durant la **primera**, que transcorre durant els anys vuitanta, el Govern va generar un important desplegament dels serveis i centres culturals, caracteritzat per la modernització dels centres (museus, arxius, teatres, etc.), i per la creació de nous equipaments culturals. Durant aquella dècada les crítiques de l'oposició en termes de polítiques culturals defensaven una política més integradora, plural i respectuosa amb la diversitat cultural i lingüística de Catalunya i una política cultural menys dirigida i més participativa.

En una **segona** etapa, durant els anys noranta, es consolida una política cultural liberal de suport a les iniciatives de la societat civil, de nous recursos per a la construcció de grans infraestructures de difusió cultural, de promoció de la producció pròpia i de forta projecció de la cultura catalana a l'exterior. La segona meitat dels anys noranta, en el marc de la recessió posterior als esdeveniments del 92, la política cultural de la Generalitat es caracteritza per la incapacitat de gestionar els conflictes interns del Departament i els problemes

amb els sectors de la indústria cultural afectats per la llei de la política lingüística del 1998 que tenia per objectiu regular i normativitzar els usos lingüístics dels mitjans de comunicació i de les indústries culturals.

La **tercera** etapa correspon a l'última legislatura de Convergència i Unió (1999-2003) i es caracteritza per un nou impuls a la promoció de la producció cultural pròpia i de les indústries culturals catalanes, amb la creació de l'Institut Català de les Indústries Culturals (ICIC). Durant aquesta etapa es va replantejar l'aplicació de la Llei de política lingüística als grans agents de la indústria audiovisual i es va programar una nova presència de la cultura catalana a l'exterior per mitjà de la creació de l'Institut Ramon Llull (IRL).

Web recomanat

Per a obtenir més informació sobre l'ICIC, podeu consultar el web següent:

<http://www.gencat.cat/cultura/icic/> [Data de consulta: setembre de 2010]

Per obtenir més informació sobre l'IRL, consulteu: www.llull.cat [Data de consulta: setembre de 2010]

La política dels mitjans de comunicació va dependre pràcticament al llarg de tot aquest període del Departament de Presidència, excepte durant la legislatura 1980-1984. El 1983, amb la creació de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió, en què es van integrar tots els mitjans de comunicació a la Generalitat, es pretén crear un imaginari col·lectiu comú a través de la ràdio i la televisió públiques. Durant els anys noranta es va regular el funcionament dels mitjans de comunicació locals i durant el 2000, després d'un intens debat amb l'oposició, es va aprovar la Llei del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC), actual òrgan regulador del sistema audiovisual català.

Les eleccions del 2003 van generar un canvi de rumb en la política governamental de la Generalitat de Catalunya per mitjà del pacte catalanista i d'esquerres. Durant el primer mandat (2003-2006), el Departament de Cultura va centrar els esforços en la consolidació de grans infraestructures de difusió i l'impuls a les indústries culturals. D'aquest període destaca la voluntat de la descentralització a través d'un pla d'infraestructures culturals territorials bàsiques, un canvi de nivell de les polítiques culturals a través de la creació del Consell Nacional de la Cultura i les Arts (CoNCA), que va veure la llum durant la legislatura següent. Un dels grans objectius del Departament durant aquella legislatura va ser donar continuïtat a l'exportació promovent la creació de nous circuits d'exportació i l'exhibició de la cultura i la creació catalana més enllà de les fronteres de Catalunya.

Les eleccions del 2006 van concloure amb la creació d'un **govern d'Entesa** entre els partits d'esquerres de Catalunya. El nou mandat va generar canvis en l'estructura del Departament de Cultura, que va passar a convertir-se en el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (DCMC). Aquest canvi respon a la voluntat del Govern d'usar els mitjans de comunicació per a fer arribar a la màxima població possible la cultura i expandir els mercats dels

Web recomanat

Per obtenir més informació consulteu: <http://www.cac.cat/> [Data de consulta: setembre de 2010]

Web recomanat

Es pot consultar: www.cultura.gencat.cat/conca/ [Data de consulta: setembre de 2010].

productes culturals catalans. Els últims anys s'ha portat a terme un gran esforç en la presència de la cultura a l'exterior i la renovació de les estructures, amb l'exemple de la participació en la Fira del Llibre de Frankfurt com a país o cultura convidada, o l'aprovació de la llei del CoNCA, el discurs sobre la nova política de suport del cinema català o el desplegament massiu de la televisió digital terrestre (TDT).

Durant els anys vuitanta pràcticament tots els ajuntaments aposten per la recuperació de l'espai públic, els carrers i les ciutats, com a espai festiu i d'expressió cultural i artística. Passada aquesta etapa reivindicativa, els ajuntaments passen a la consolidació dels seus programes i a la creació d'una estructura administrativa que sostingui i gestioni les seves polítiques culturals. La falta d'equipaments en condicions comporta una forta dedicació a infraestructures de difusió cultural, (com museus, teatres o arxius, etc.) i a la creació d'equipaments socioculturals (com els centres cívics o cases de cultura). Gran part d'aquestes inversions són possibles gràcies als programes d'intervenció supramunicipal, és a dir, diputacions, Generalitat o Ministeri.

Durant els anys noranta els projectes d'intervenció van començar a decréixer. És el moment en què s'impulsa la recerca de recursos aliens i s'aposta per la col·laboració entre el sector públic i el sector privat en l'obtenció de fons i la gestió per a la millora de l'eficiència i l'eficàcia de l'acció cultural municipal.

El cas de les diputacions, amb la seva funció de donar suport als ajuntaments i consells comarcals, ha estat una mica més complex. Prenent com a exemple el cas de la Diputació de Barcelona, veiem que el seu suport als ajuntaments ha estat condicionat històricament per la funció supletòria en les serveis i les institucions heretats de la Mancomunitat, com la titularitat de les excavacions d'Empúries, el Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, la Biblioteca de Catalunya o l'Institut del Teatre, entre d'altres. El procés de traspàs d'aquestes competències i titularitats a la Generalitat i a la Universitat Autònoma de Barcelona va generar una gran lentitud en la gestió i en la presa de decisions a causa del fet que les institucions que participaven en la negociació dels traspàsos estaven governades per partits polítics diferents. L'any 1986 es va crear el Centre d'Estudis i Recursos Culturals (CERC), amb l'objectiu de donar als ajuntaments una oficina integrada d'assessorament informació i documentació.

Les diputacions provincials catalanes restants (Girona, Lleida i Tarragona) històricament han tingut a la seva disposició menys recursos i la seva política de transferència s'ha sustentat en programes de suport mitjançant subvencions tant per a equipaments com per a la creació o la publicació. En el cas de Lleida, hi destaca la creació de l'Institut d'Estudis Ilerdencs (IEI), fundat el 1993 i que inicialment es dedicava a la intervenció del patrimoni, mentre que

en l'actualitat es dedica a la promoció d'estudis i recerques sobre temes relacionats amb les comarques del seu territori i també el foment de les ciències, les lletres i les arts, i també a la divulgació cultural i la normalització lingüística.

3.3.3. Accions i estratègies actuals

Des dels inicis de l'etapa democràtica la forma d'intervenció governamental, tant per part de la Generalitat com de les administracions locals, ha estat d'estil dirigista, amb una forta inspiració en el model francès, però amb menys recursos i sense tenir un aparell prou estructurat en el qual recolzar-se. En aquest sentit s'ha copiat el model del país veí en la creació de grans infraestructures, normatives reglamentàries i s'ha concentrat la capacitat de decisió a les mans dels polítics, sense disposar, en la majoria dels casos, d'instruments intermedis de gestió i participació. Tot això ha ocasionat la falta d'espais crítics i oberts a la participació i una certa tendència a caure en actituds de tipus clientelista a favor de determinats col·lectius o figures.

Davant aquesta situació, durant la legislatura actual s'estableixen nous criteris que tendeixen a definir una nova manera d'entendre la gestió i la intervenció governamental en el món de les arts i la cultura.

El primer és el canvi en el paper que ha exercit la cultura al llarg de la història dels governs democràtics. Actualment, la cultura no s'entén només com una part del foment de la identitat nacional, sinó també com un element de l'acció del govern en el seu conjunt. És per això que la cultura ha passat a exercir un paper fonamental com a part del reconeixement de la diversitat cultural i dels programes i les accions d'integració social dels immigrants a través del foment de la identitat nacional i del coneixement de la llengua catalana. En aquest sentit la política cultural es vincula a un dels tres eixos del Pla de Govern 2007-2010 de la Generalitat de Catalunya: reforçar l'estat del benestar per aconseguir una societat més justa i cohesionada.

Un segon canvi important és el que fa referència a la gestió de la política cultural. Durant els últims anys els poders polítics, i també la societat civil representada per associacions professionals, s'han replantejat el model de definició i de gestió de les polítiques culturals de suport i foment de la creació artística. La creació del CoNCA va sorgir en constatar la necessitat de generar noves fórmules per a polítiques culturals i de suport a la creació que permetessin mantenir les estratègies al marge de les conjuntures polítiques i donessin un paper més rellevant a la societat civil en la presa de decisions.

La creació del CoNCA es va iniciar amb un llarg procés de discussió amb una àmplia participació de les entitats de la societat civil representada en la Plataforma Consell de les Arts Ara. Finalment, amb l'aprovació del CoNCA el 2008, s'inicia un nou model de gestió per a la cultura a Catalunya sense precedents en tot l'Estat espanyol i que pren com a referència els *councils* per a les arts britànics i d'altres països de la Unió Europea.

El 2009 els dotze membres que passen a integrar el CoNCA inicien els seus treballs orientats per objectius, com el desenvolupament de l'activitat cultural, la col·laboració en l'ordenació de la política cultural, l'organització de la política de suport i promoció de la cultura, i el foment de l'excel·lència en la creació i el perfeccionament professional de la creació i la difusió de la cultura, tot això fent especial incidència en els reptes que plantegen els nous llenguatges artístics, les noves formes de mediació, el desenvolupament de públics i la mediació en la diversitat cultural

Un tercer factor que defineix el moment actual es refereix a la manera d'entendre el suport a la creació, que al llarg de l'actual legislatura es concreta al voltant de tres grans eixos:

- 1) l'aproximació dels centres d'educació artística a la població, tant per a la pràctica amateur com per a la professional;
- 2) l'aprovació de l'estatut de l'artista, amb l'objectiu de garantir la protecció dels professionals, i
- 3) l'impuls de la xarxa de centres de creació i producció artística per a reforçar els centres ja existents.

Finalment, el quart i últim factor de canvi que cal destacar es refereix a la voluntat d'aconseguir un major accés de la cultura per a la població. En aquest sentit es vol assegurar un equilibri en el territori, de manera que les línies a seguir per a garantir aquesta igualtat són: la inversió en equipaments, l'impuls de l'anell digital del territori amb la connexió amb cable de fibra òptica dels equipaments, la creació d'una agència que impulsi la creació d'un circuit de programació i exhibició que al seu torn provoqui un circuit de productes al voltant del territori de Catalunya, i la utilització més intensiva dels mitjans de comunicació catalans com a eina primordial per a apropar la cultura al conjunt de la ciutadania.

Web recomanat

Podeu consultar la llarga discussió i els comunicats de la Plataforma a: <http://plataformaconsellarts.blogspot.com/>
[Data de consulta: setembre de 2010]

Bibliografia

Referències i fonts d'informació

Ander-Egg, E. (2003). *La política cultural a nivel municipal*. Buenos Aires: Editorial Lumen.

Ahearne, J. (ed.) (2001). *Frech Cultural Policy Debates. A reader*. Londres / New York: Routledge.

Berrio, J. (1990). "Nivells de cultura i cultures europees". A: Diversos autors. *La Política Cultural Europea. Una proposta des de Catalunya*. Barcelona: Publicació de la Fundació Jaume Bofill.

Bonet, L. (2001). "Les polítiques culturals a Catalunya: un espai d'acords bàsics en un context d'alt dinamismo". A: R. Gomà; J. Subirats (coords.). *Govern i polítiques públiques a Catalunya* (pàg. 303-325). Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona / Universitat Autònoma de Barcelona.

Bonet, L. (1999, agost). "Evolución y retos de la política cultural en España". *Tablero: Revista del Convenio Andrés Bello* (núm. 6, pàg. 89-99).

Bianichini, F.; Parkinson, M. (ed.) (1993). *Cultural policy and urban regeneration: the West European experience*. Manchester / Nova York: Manchester University Press.

Bustamante, E. (coord.) (2007). *Cultura y comunicación para el siglo XXI. Diagnóstico y políticas públicas*. La Laguna, Tenerife: IDECO.

Casassas, J. (2009). *La fàbrica de les idees. Política i cultura a la Catalunya del segle xx*. Barcelona: Editorial Afers.

Coelho, T. (2009). *Diccionario crítico de política cultural*. Gedisa: Barcelona.

Crameri, K. (2008). *Catalonia: national identity and cultural policy, 1980-2003*. Cardiff: University of Wales Press.

Diversos autors (2004). *La política cultural en España*. Madrid: Real Instituto de Estudios Internacionales y Estratégicos.

Esping-Andersen, G. (1990). *Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press. [Edició en castellà: (1993) *Los tres mundos del Estado del Bienestar*. València: Edicions Alfons el Magnànim.]

FEMP (Federació Espanyola de Municipis i Províncies) (2009). *Guía para la evaluación de las políticas culturales locales. Sistema de indicadores para la evaluación de las políticas culturales locales en el marco de la Agenda 21 de la Cultura*. Madrid: FEMP.

Fernandez, E. (1991). *La política cultural: qué es y para qué sirve*. Gijón: Ediciones Trea.

Fossas, E. (1990). *Regions i sector cultural a Europa: estudi comparat: Bèlgica, França, Itàlia, RFA i Espanya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Institut d'Estudis Autònomic.

Fundación Autor (2002). *La política cultural en el municipio. El respecto de los derechos de propiedad intelectual*. Madrid: SGAE.

Garcia Jiménez, J. (1980). *Radiotelevisión y política cultural en el franquismo*. Madrid: CSIC.

Ginsburgh, V. A.; Throsby, D. (eds.) (2006). *Handbook of the economics of art and culture*. Amsterdam: North-Holland, Elsevier.

Gomà, R.; Subirats, J. (coord.) (1998). *Políticas públicas en España. Contenidos, redes de actores y niveles de gobierno*. Barcelona: Ariel.

Gordon, C. (2010, maig). "Great Expectations - the European Union and Cultural Policy: fact or fiction?". *International Journal of Cultural Policy* (vol. 16, núm. 2, pàg. 101-120).

Gray, C. (2007). "Commodification and instrumentality in cultural policy". *International Journal of Cultural Policy* (vol. 13, núm 2, pàg. 203-215).

Lario, D. de (1995). "Las políticas culturales en los países de la Unión Europea. Una reflexión personal". A: Diversos autors (1995). *Cultura y Desarrollo. Colección análisis y documentos*. Madrid: Ministerio de Cultura, Secretaría General Técnica.

- León, E.** (2007). *Formas de gestión de la administración pública*. Barcelona.
- Lewis, J.; Miller, T.** (ed.) (2003). *Critical Cultural Policy Studies: A Reader*. Oxford: Blackwell.
- Looseley, D. L.** (1995). *The Politics of Fun. Cultural Policy and Debate in Contemporary France*. Oxford-Washington: Berg Publishers.
- Moulinier, P.** (2002). *Politique culturelle et décentralisation*. París: L'Harmattan.
- Miller, T.; Yúdice, G.** (2004). *Política Cultural*. Barcelona: Editorial Gedisa.
- Ministerio de Asuntos Exteriores y Cooperación** (2009). *Plan Director de Cooperación Española 2009-2012*. Madrid.
- Ministerio de Cultura** (1986). *Política Cultural 1982-1986*. Madrid: Ministerio de Cultura / Ediciones Novatex.
- Négrier, E.** (2003). "Las políticas culturales en Francia y España. Una aproximación nacional y local comparada". *Working Papers* (226). Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Négrier, E.** (2005). *El ministerio de cultura y la política cultural en Francia ¿excepción o excepción institucional?* En el marc del seminari La administración cultural del XXI: retos y tendencias. Madrid: Organización de Estados Iberoamericanos.
- Rius, J.** (2003). "Un nou model de política cultural. Una recerca sociològica en curs sobre el cas barceloní". *Revista Catalana de Sociologia* (19, pàg. 219-227).
- Rodríguez Morató, A.** (2001). "Política cultural i dinamismo artístico a la societat actual". *Àmbits* (núm. especial 19-20, pàg. 40-44).
- Rodríguez Morató, A.** (2005). "La reinvencción de la política cultural a escala local: el caso de Barcelona". *Sociedade e Estado* (vol. 20, núm. 2, pàg. 351-376).
- Rubio Aróstegui, J.** (2005). "La política cultural del Estado en los gobiernos populares (1996-2004) entre el ¿liberalismo? y el continuismo socialista". *Sistema. Revista de ciencias sociales* (núm. 187, pàg. 111-124).
- Rubio Aróstegui, J. A.** (2003). *La política cultural del Estado en los gobiernos socialistas 1982-1996*. Madrid: Ediciones Trea.
- Urfalino, P.** (1996). *L'invention de la politique culturelle*. París: La Documentation Française.
- Van Der Ploeg, F.** (2006). "The making of cultural policy: a european perspective". A: V. A. Ginsburgh; D. Throsby (eds.) (2006). *Handbook of the economics of art and culture*. Amsterdam: North-Holland, Elsevier.
- Villarroya, A.** (2010). *Política Cultural*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació.
- Villarroya, A.** (2009). *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe* (11a. ed.). Espanya: Council of Europe / ERICarts, 2010.
- Waresquiel, E. de** (dir.) (2001). *Dictionnaire des politiques culturelles*. París: CNRS Editions.
- Zallo, R.** (2007). "Las políticas culturales territoriales revisadas". A: Bustamante, E. (coord.) (2007). *Cultura y comunicación para el siglo XXI. Diagnóstico y políticas públicas* (pàg. 215-259). La Laguna, Tenerife: IDECO.
- Zallo, R.** (dir.) (1995). *Industrias y políticas culturales en España y País Vasco*. Bilbao: Servicio Editorial Universidad del País Vasco.
- Zimmer, A.; Toepler, S.** (1996). "Cultural Policies and the Welfare State: the cases of Sweden, Germany and the United States". *The Journal of Arts Management, Law and Society* (núm. 26, 3, pàg. 167-193).

Pàgines web d'interès

Observatoire des Politiques Culturelles de França: www.observatoire-culture.net

Fundació Interarts, Observatori de polítiques culturals, Espanya: www.interarts.net

Observatori de Polítiques Culturals, Espanya: www.observatoriocultural.org

França:

Ministeri de la Cultura i la Comunicació: www.culture.gouv.fr

Ministeri d'Afers Estrangers: www.diplomatie.gouv.fr

UK:

Department of Culture, Media and Sports: www.culture.gov.uk

Arts Council England: www.artscouncil.org.uk

Foreign & Commonwealth Office: www.fco.gov.uk/en

Suècia:

Kulturdepartementet (Ministeri de Cultura):
www.regjeringen.no/nb/dep/kud.html?id=545

Espanya:

Ministeri de Cultura d'Espanya: www.mcu.es

www.youtube.com/CanalMCU

Direcció General de Belles Arts i Béns Culturals:
www.mcu.es/organizacion/Organigrama/DircGnralBABC.html

Direcció General de Llibres, Arxius i Biblioteques:
www.mcu.es/organizacion/Organigrama/DircGnralLibArchBib.html

Direcció General de Política i Indústries Culturals:
www.mcu.es/organizacion/Organigrama/DireccGralPolIndustCult.html

Ministeri d'Afers Estrangers i Cooperació d'Espanya: www.mae.es

Ministeri d'Educació: www.educacion.es/portada.html

Institut Cervantes: www.cervantes.es

Casa Amèrica: www.casamerica.es

Casa Àsia: www.casaasia.es

Fundació Carolina: www.fundacioncarolina.es

Catalunya:

Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya:

[http://www20.gencat.cat/portal/site/CulturaDepartament/
menuitem.a698cbe5a26e56a65a2a63a7b0c0e1a0/
?vgnnextoid=04e6923f01369010VgnVCM100000b0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=04e6923f01369010VgnVCM100000b0c1e0aRCRD](http://www20.gencat.cat/portal/site/CulturaDepartament/menuitem.a698cbe5a26e56a65a2a63a7b0c0e1a0/?vgnnextoid=04e6923f01369010VgnVCM100000b0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=04e6923f01369010VgnVCM100000b0c1e0aRCRD)

Institut Català de les Indústries Culturals:

[http://www20.gencat.cat/portal/site/CulturaDepartament/
menuitem.a698cbe5a26e56a65a2a63a7b0c0e1a0/
?vgnnextoid=17f2923e6837a010VgnVCM100000b0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=17f2923e6837a010VgnVCM100000b0c1e0aRCRD](http://www20.gencat.cat/portal/site/CulturaDepartament/menuitem.a698cbe5a26e56a65a2a63a7b0c0e1a0/?vgnnextoid=17f2923e6837a010VgnVCM100000b0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=17f2923e6837a010VgnVCM100000b0c1e0aRCRD)

Catalan Arts!: www.catalanarts.cat

Consell Nacional de la Cultura i de les Arts:

[http://www20.gencat.cat/portal/site/CulturaDepartament/
menuitem.a698cbe5a26e56a65a2a63a7b0c0e1a0/
?vgnnextoid=0a12c366bf8fe110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD-
&vgnnextchannel=0a12c366bf8fe110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default](http://www20.gencat.cat/portal/site/CulturaDepartament/menuitem.a698cbe5a26e56a65a2a63a7b0c0e1a0/?vgnnextoid=0a12c366bf8fe110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD-&vgnnextchannel=0a12c366bf8fe110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default)

Institut Ramon Llull: www.llull.com

